

Цветан Иванов

**СОЦИАЛНИЯ ВЪПРОС
(властта на парите)**

1999 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	4
<u>Първа част</u>	
КАПИТАЛЪТ	9
<u>Втора част</u>	
ОБЩЕСТВОТО	45
<u>Трета част</u>	
ВЛАСТТА НА ПАРИТЕ	72
<u>Четвърта част</u>	
СИЛАТА НА ДУХА	83
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	107

ВЪВЕДЕНИЕ

На прага на новото хилядолетие да се говори за социален въпрос на много хора изглежда несериозно. Вниманието им непрекъснато се насочва към интеграцията и унификацията в света, а обществените отношения се интерпретират като икономически. Според тази интерпретация в съвременното общество няма класи, а само производители и потребители, които имат общ интерес да поддържат възпроизводствения процес. Естествено в така предложената схема няма антагонизъм и следователно не се генерира напрежение, което дава основание на тези, които я лансират, да обявят социалния въпрос за „архаизъм“, който няма място в съвременното консуматорско общество. Като лекарство за всички видове телесен и душевен дискомфорт тези „специалисти“ предписват само едно - потреблението. Ако си болен потребяваш здравна услуга, ако си объркан - потребяваш услугите на психоаналитик, ако имаш нужда от забавления - потребяваш шоу-услуги, ако имаш нужда от физическа близост - потребяваш секс-услуги и т.н. След като други са готови да решат всичките ти проблеми, няма причина да не си щастлив, просто трябва да потребяваш услугите им и понеже човек има много проблеми, колкото повече потребява, толкова по-щастлив“ става. Естествено основният въпрос на това общество е: как да придобием възможност да потребяваме? Отговорът е колкото прост, толкова и тривиален - с пари. По този начин и последният останал социален въпрос се превръща в чисто икономически проблем, който обществото отдавна е решило. Как тогава човек да не реши с пари да си купи лично щастие щом е толкова просто? И точно тук се къса веригата. Оказва се, че точно този артикул в момента го няма, но отвсякъде на потребителя му се обяснява, че щастieto е в новия лъскав автомобил, в новия телевизор, пералня, компютър или може би се намира на някой тихоокеански остров, на който туристическата агенция ви предлага да почивате. Просто трябва да опитваш доколкото имаш пари. Ако някой не вярва трябва да погледа реклами. Щастieto буквално залива хората, но като че ли не ги прави много по-щастливи. Този парадокс показва духовната немощ на консуматорското

общество. Той има привлекателност за хората с незадоволени материални потребности, но бързо я губи с нарастване на благосъстоянието. За хората задоволили в значителна степен своите материални потребности, то вече изглежда сиво и бездуховно.

Целта на тази книга не е да даде чудодейното лекарство за обществото. Здраво общество се изгражда само от хора, които постигат личното си щастие в обществените отношения, а не в някакъв свой изолиран свят, защото само тогава те възприемат обществото като част от себе си. В тази книга след задълбочен анализ на общественото развитие се посочва един възможен път за постигане на качествена промяна в обществения организъм, с която той да отговори на все по-нарастващите желания на хората за свободна изява на собствения Духовен импулс. Някои читатели ще обявят предложената възможност за утопична, но най-утопичното е да се мисли, че обществото може да се изгражда на основата на икономическите отношения, тъй като те се базират на обективни икономически закони, а обществото се състои от хора, които са личности, не фирми. Като се вземе предвид, че само човек ръководен от своя собствен духовен импулс може да бъде личност, то става ясно защо общество изградено на основата на икономическите отношения се разделя на шепа управляващи и безлична маса, наричана за краткост народ. В книгата се проследява това разделяне от неговото възникване до днес. Изяснава се ролята на възпроизводствения процес за обезпечаването на човешката Духовна активност. Изяснява се ролята на Духовната активност за прогреса на обществото и защо не е възможно да се достигне до правилно разбиране за процесите в съвременното общество, без да се приеме съществуването на собствения Духовен импулс. Всеки, който не приеме тази обективна реалност, лесно може да бъде тласнат в безсмислието да прима следствията за причини. Това определя и неадекватността на съвременната социална политика. Хвърлянето на сили и средства за премахването на следствията само създава нови проблеми, което определя и тоталния негативен ефект. Социално слабите недоволстват, защото не се решават проблемите им, а „бизнеса“ се оплаква, че данъците са непосилни. Така се стига до положението

хората просто да не допускат до себе си каквито и да било социални идеи, и когато се появят икономическите проблеми първото, което се оръзва са социалните програми. Непрекъснато се появяват нови идеи за решаването на един или друг социален въпрос. Като правило тяхното осъществяване се обвързва с определени икономически отношения (финансиране, покупко-продажба), което или ги замразява, или създава възможност за служителите в социалните служби да проявяват икономическа активност (корупция). За хората с практично мислене днес е ясно, че в областта на обществения живот с подобни привидно убедителни утопични идеи не може да се постигне нищо.

В предлаганата книга се отделя особено внимание на нуждата от свободна Духовна активност, като основа за всякаква друга човешка активност, както и че условието за нейното проявяване е първенството на собствения Духовен импулс пред всички останали. В съвременното общество ориентирано към материалните ценности върховенство имат импулсите на стопанския живот и да се говори за духовна сфера е, чиста утопия, тя е просто друга възможност за проявяване на икономическа активност. Ето защо всички идеи произтичащи от нея (духовната сфера) постигат вместо духовни, чисто икономически резултати. Този неадекватен подход води до отказ на хората да търсят общи решения. Те се затварят и търсят решения за собствено оцеляване независимо от негативния резултат за другите членове на обществото. Това изпразва от съдържание и самото понятие общество, което пък го разрушава отвътре. Единствено Държавата има интерес да го поддържа дори и като куха структура само, за да оправдае своето съществуване. Това естествено не прави обществото реалност, а само поставя въпроса за необходимостта от съществуването на държава-моща. От тук до физическото разрушаване на обществения организъм е една крачка и много хора дълбоко в себе си вече са я направили.

Невъзможността на съвременното общество да осигури място за действие на все по-засилващия се собствен духовен импулс кара хората, особено младите, при които той е най-силен да търсят място за духовна активност извън него (разбирай об-

ществото), в неформални групи, секти и движения. Така тяхната активност, която иначе би могла да донесе полза за обществото, се обръща против него. Явлението е всеобщо и това, че се проявява най-вече в т. нар. развити държави показва, че не може да се лекува с икономически мерки, а се изисква радикална промяна в обществения организъм. Такава радикална промяна е предлаганото тук разделяне на единната държава, обсебила обществения организъм, на независими един от друг елементи, всеки със собствен източник на импулса, а обединяващо звено да бъде самия човек. Едно такова разделяне, макар да изглежда неестествено, би дало възможност на човек да проявява свободна активност в Духовната, Икономическата или Правовата сфера. Свързващ елемент в съвременното общество са икономическите отношения. Те са стабилни, но сковани от свои собствени закони, които са обективни и независими от човешките желания. Такова общество сковава човешката активност, подчинявайки я на обективните икономически закони. Такава активност носи икономически ефект, но не носи удовлетворение за душата, която ползва само плодовете на Духовната активност, когато тя е водена от собствения Духовен импулс. Върховенството на икономическата активност превръща и държавната структура в икономическо предприятие, при това печелившо, защото само си определя правилата (законите). Ето защо интересът към ръководните постове е естествен и няма нищо общо с духовните причини, които се изтъкват по време на предизборната кампания.

В първата част на книгата подробно се разглежда икономиката в нейното развитие, за да се стигне до капиталистическия възпроизводствен процес и горепосочения парадокс една по същество духовна структура да се изроди в икономическа, и обществото да стане подвластно на икономическите закони. Обяснява се защо капиталистическата държава се опитва да моделира икономическите процеси с цел да премахне цикличния им характер, както и защо не само не успява, но и увеличава тяхната сила. Много интересен е извода от разглеждането на законите на капиталистическия възпроизводствен процес, че глобализацията на пазара ще доведе до неговото самоблокиране, както и че парите служат като връзка между отделните

производствени звена, която превръща свръхпроизводството от естествен резултат на възпроизводствения процес във всеобща стопанска криза.

Във втората част се разглежда развитието на обществения организъм, както и ролята на възпроизводствения процес за това.

В трета част се разглежда ролята на парите в икономиката, дефинира се понятието „власт“ на парите и се разглежда неговото историческо развитие.

В четвърта част се разглежда как явлението „власт на парите“ се вярства в съвременното общество, премахвайки независимостта на неговите елементи, пораждайки единната държава, която вече не може да изпълнява своите духовни функции и разчита те да бъдат поети от някакво гражданско общество (сякаш има някакво друго). Изяснява се водещата роля на собствения Духовен импулс и значението на свободната Духовна активност за решаването на социалния въпрос. Изяснява се, че явлението „власт“ на парите е основна причина за невъзможността за постигане на свободна Духовна активност, обосновава се неговото премахване и се дава принципна система от действия, които биха могли да доведат до желанния резултат.

ПЪРВА ЧАСТ

КАПИТАЛЪТ

За оборота на капитала са необходими два (2) процеса - производство и потребление. Връзката между двата процеса се осъществява от парите, което го превръща в система в която парите изпълняват двойна роля. От една страна те (парите) свързват двата процеса и тази връзка е нееластична т.е. процесът е твърд, което внушава сигурност и го прави да изглежда единствено възможно. От друга страна парите като че ли дават материалната (физичната) енергия за оборота на стоки и услуги в потреблението и съответно суровини, енергия, работна сила и съоръжения в производството. В действителност съоръженията действат като баласт в системата. Тази двукратна роля на парите обяснява отклоненията в резултатите при монетарския и фискалния подход за въздействие върху икономиката. В тези случаи парите продибват ново качество (маса), което е мярка за инертност на системата. Заедно с това обаче всяка промяна на количеството пари в обръщение довежда до поява на „еластичност“ на връзката и дебалансира системата (производство - потребление), което съчетано с другата роля води до ускоряване на дебалансирането. Съвкупното действие на тези два нови параметъра прави антикризисните действия на правителствата „ненавременни и вредни“ за икономиката. Дори се появиха мнения, че правителствената политика е основен дестабилизиращ фактор в икономиката.

Значи ли това, че ако правителствата не въздействат на икономиката, тя ще се стабилизира? Разбира се, това е доста крайно твърдение. Държавата има своите функции в обществото като субект и за да ги изпълнява, тя има нужда от продукти като по този начин се явява част от веригата на потребление и елемент от икономическата система. Освен това съвременната държава е поела и социална функция като преразпределя част от дохода на стопанските субекти така, че самото ѝ съществуване вече е намеса в икономиката. Въпреки това, ако на управляващите не им хрумне да „моделират“ икономическите процеси, с цел постигане на определени резултати, то можем да

считаме, че тя не въздейства на икономическата система. В противния случай държавата внедрява в икономическата система измислени от политиците закони, които за разлика от обективните икономически закони са променими и внасят елемент на несигурност, който подтиква икономическите субекти да се намесват в политиката за да го неутрализират. Когато възможността да се моделира икономическата среда с помощта на държавни закони в нечия полза става цел за бизнеса, тогава държавата става основен дестабилизиращ фактор в икономическата система.

Интересно е да видим дали обективните икономически закони съдържат в себе си елементи стабилизиращи икономическата система. За да направим това първо трябва да дефинираме въпросните обективни икономически закони.

Грешка би било да се опитваме да вадим обективните икономически закони от днешното високо организирано капиталистическо общество. В него, като следствие от развитието, процесите са смесени преливащи един в друг, което неминуемо ще заблуди изследователя относно главната роля на един или друг закономерно повтарящ се процес. При това ще получим множество закони противоречащи си дори и взаимно изключващи се, които в крайна сметка определят един равновесен процес т.е. възпроизводствения цикъл съдържа в себе си своите стабилизиращи фактори.

Въпреки така изложената позиция **съвременните анализи показват, че възпроизводствения процес не се уравновесява. Нещо повече, той, като че ли се стреми към крайност, при която се самоблокира.** Това е главната причина за нестабилност на обществото доколкото то се изгражда на основата на икономическите отношения.

Най-вероятно множеството икономически закони, регулиращи съвременния възпроизводствен процес, са проявления на един основен закон. Но за да го разкрием трябва да тръгнем от първичния възпроизводствен процес. Да анализираме причината довела до неговото появяване. Тя ще е и проявление на този основен закон. За целта, ще анализираме процеса преди появата на обществото, т. е времето когато човек е живял относително самостоятелно, без градове, държави, репресивен ап-

рат и други подобни екстри.

Човешкото тяло е зависимо от условията на околната среда. Това принуждава човек да ползва и култивира всички възможности така, че те минимално да ограничават възможността да бъде себе си. Това е и основната причина човек да върши неща, които не иска. Как става това?

За да живее човек в конкретни условия, той трябва да извършва определено количество труд със съответното качество. Преобладаващата маса от индивидите в определена обществена икономическа формация живеещи на определено място се ползват от определено количество продукти за да живеят нормално. Трудът за производството на тези продукти ще наречем номинално необходимо количество качествен труд. Това количество труд се полага от всички независимо дали желаят или не желаят за да могат да живеят. Всяка възможност да полага по-малко количество труд при същия резултат се приема с охота от индивида и той се превръща в работник. Тук ще вмъкнем определение за едно понятие, което впоследствие често ще употребяваме: „Универсален трудов кредит“ - дължи предявително определено количество качествен труд.

Разделението на труда показва, че човек може да постигне пълен ефект без да върши много от необходимите дейности, които въобще не понася за сметка на една поносима. Това породило необходимостта от обмен на труд т.е. на продукти чието потребление премахва нуждата от полагане на труд в някаква област от човешката трудова дейност. Основният проблем в случая е намирането на достатъчно хора, склонни да извършват отделните видове труд.

Този проблем намери своето решение без външна намеса по естествен път, факт, добре известен на историците. Той е описан в учебниците, но и досега не му е дадено рационално обяснение. Изглежда сякаш не съществува движеща сила, която да доведе до резултата - обществено разделение на труда. Защо наричам разделението на труда обществено?

Реално погледнато, действително разделение на труда имаме едва тогава, когато човек окончателно и безвъзвратно се е отказал от всички необходими до тогава трудови дейности в полза само на една. Това не може да стане, ако той няма сигур-

ност, че другите хора ще извършват всички останали трудови дейности съставляващи производствения комплекс. За днешния икономист е напълно непонятно, как може нещо да се случи, без някаква принуда. Оказва се, че колкото и да е невероятно, движещата сила на процеса, като че ли се съдържа в самия човек. Сякаш на един нарочно му харесва да обработва глина, на друг - да обработва дърво, на трети - метал, четвърти харесва правенето на хляб и т. н. Това нещо се проявява, като вътрешна потребност на индивида, която непрекъснато го тласка да опитва нещо различно, докато не открие своето призвание. Тогава потребността от промяна се трансформира в желанието за довеждане на извършваното до съвършенство. Резултат от този процес са предметите от материалната култура, съхранявани в нашите музеи.

Така погледнато, процесът има своето логическо обяснение, но погледнато от страна на междуличностните отношения, логиката отстъпва и сякаш някаква висша сила управлява човешките желания с цел, хората да бъдат полезни един на друг. Разбира се, намесата на висша сила, съвременния рационален ум не приема, но фактите са неуспорими - общественото разделение на труда предшества държавната структура. Това ще рече, че хората, първо образуват спонтанни обществено икономически формации, прилагайки разделението на труда и доста по-късно се появява държавната структура. В наше време се шири мнението, че държавата има определено значение за икономиката. Така да се каже тя е натоварена с икономическата задача да осигурява и поддържа условията за разделението на труда. Историческите факти показват друго.

Първите държави се появяват доста по-късно от общественото разделение на труда и съвсем нямат икономически функции. Дори причината за създаването им не е икономическа, а според древните текстове „божествена“. В началото се появява някакво божество, което дава готови обществени закони, според които се изгражда държавната структура. Такава структура естествено е теократична и начело застават жреците, които по условия са най-близко до бога.

Трябва да са вземе в предвид, че тези първи държави успяват да просъществуват твърде дълго време, от съвременна гледна

точка. Постепенно фактичкото управление преминава в ръцете на царската институция, която е мириянска, но стратегическото управление се запазва за жреците, които стават съветници и обучават бъдещите наследници на трона. Дори след разпадането на първичните държави, новобразуваните са обединени от духовни цетрове, които определят стратегията на управниците им. Това продължава до пълното изчерпване на тяхната духовна сила. Даже и след това традицията ги запазва, макар реално да не вършат никаква полезна работа. На този етап, държавната структура няма икономическа функция, тя само гарантира защитата от външна сила. В историята, този етап, се нарича „златен век“. Парите не се употребяват и за съвременните историци това е непълноценна икономика (натурална размяна).

Развитието на икономическата система - оформя производствени региони, които се специализират в производството на определен продукт. Например: керамични съдове, метали и метални сплави, олио, ценна дървесина и други. Често тези региони се намират на значителни разстояния един от друг, което възпрепятства непосредствения контакт между икономическите субекти. Това поражда нуждата от хора, които сигурно да пренасят продуктите от производителя до потребителите. Първоначално това са били свързани с производителите лица, а впоследствие специализирали се лица и организации, които сега наричаме търговци. Възможността, суровина от едно място, да се преработва до готов продукт на друго, води до задълбочаване на икономическите връзки и обогатяване на асортимента.

Пренасянето на големи количества разнообразни стоки на значителни разстояния, определено е представлявало проблем и довежда до оформянето на стокови депа между производителя и потребителите, което довежда до появата на т. н. търговски центрове. Те обикновено са се намирали на кръстопътища, което е способствало за стичането на големи количества най-разнообразни стоки. В такъв случай обаче, размяната е силно затруднена от необходимостта да се определят стокови еквиваленти на принципа всяка срещу всяка, т.е. колко от една стока срещу колко от другата. Тогава се появява необходимостта от

намирането на някаква универсална стока, която да се използва като всеобщ еквивалент, т.е. при размяната всички стоки се пресмятат в количество универсална стока. Такава стока естествено би трябвало да е достатъчно позната и желана и понеже ползването ѝ за всеобщ еквивалент облекчава много нейната размяна срещу която и да е друга стока, я прави още пожелана, бързо се натрупват големи количества от нея в ръцете на търговците. Това поражда необходимостта, тази стока да бъде трайна и с висока стойност, което извежда на преден план металите и техните сплави, а с оформянето на имотна прослойка и на благородните метали и техните сплави. Когато те се разфасоват на стандартни парчета, а техния състав получава обществена гаранция, се появяват и металните пари. След определена еволюция, те добиват формата на кръгчета с определена дебелина и релефен отпечатък от гарантиращата институция - консул, цар, банка или някоя друга, ползваща се с обществено доверие. Съвременният човек познава парите главно в този им вид, но в ония времена тяхната стойност е била равна на стойността на съдържащия се в тях ценен метал, т.е. парите сами са носели стойността си и не е имало нужда от номинал, който е присъщ атрибут на съвременните „пари“. От тук можем да заключим, че парите са просто универсална безкрайно делима стока, т.е. може да се разменя срещу всяка друга стока и независимо на колко парчета ще я разделим и най-малкото си има стойност. Например, когато занесем една жълтичка на златаря, за да ни поправи с материал от нея някакъв накит, дори и сантиграми да останат от нея, той ни ги връща надлежно опаковани. С появата на парите от благородни метали става възможно натрупването на богатства в съвременен смисъл. Поради това, че благородните метали (злато, сребро, платина) са достатъчно стабилни при нормални условия и понеже, поради относителната им рядкост са придобили голяма стойност, става възможно в малко количество да се съхранява голяма цена без много разходи. Като вземем в предвид, че това не може да се каже за болшинството от другите стоки, става ясно защо парите бързо се превръщат от разменно средство в средство за натрупване. Тази възможност, съчетана с относително ниските разходи за съхранението и управлението им, става ос-

нова на първите лични богатства в съвременния смисъл на думата.

Утвърждаването на парите, като универсално разменно средство в обществото, извежда на преден план паричния ефект от всяка дейност (печалба-загуба), но същевременно става причина, човек да върши работа, която не му харесва само защото печели пари. Казано просто, ако преди парите човек беше зависим главно от физическата природа и чрез общественото разделение на труда облекчи живота си, то с появата на парите и първите богатства, той стана зависим от техния притежател. Като се вземе в предвид, че богатия е също човек и освен парите няма друг източник на сила, зависимостта от него породи импулс за придобиване на пари като източник на независимост, което както изяснихме по-горе е и първичен източник на импулс за действие.

В продължение на хилядолетия парите, въпреки че са били източник на сила, не са имали върховенство, защото над тях е била „божията“ сила (разбирай жреческа прослойка, от бога владетеля, правото на кръвта и други тям подобни сили от духовно естество). Естествен резултат от това е, че богатството е „дар божии“, а в почти всички религии могат да се намерят божества, чиято благосклонност прави вярващия богат. По време на настъпилата неотдавна (XVIII в.) век на просвещението, боговете бяха развенчани като върховна сила, а заедно с тях и ползващата тяхната сила обществени институции. Тогава единствената сила, която остана бе тази, която парите дават на своя притежател. Съвсем естествено тя беше обществено призната за върховна, а собствениците на богатства придобиха социална, политическа и икономическа власт. Новите обществени условия и машинната революция дадоха възможност на богатствата да станат капитал, т.е. пари които правят пари и станаха основа на новата обществено-икономическа формация, която по традиция наричаме капиталистическа.

Изследването на Капитала (тук и по-нататък думата капитал ще пишем с главна буква, когато имама в предвид икономическия принцип, а с малка, когато става въпрос за „пари, които правят пари“) показва, че неговото основно изискване е постоянно да се повишава производителността на труда, за-

щото само по този начин става възможно да се получи продукт върху който никой да не предявява права и той да остане печалба на собственика на капитала. Когато човек се труди, той очаква резултата от труда да задоволи някакви негови потребности. Ако няма стокови излишъци всеки се задоволява със собствения си продукт. При нарастване на производителността се получава продуктов излишък, който прави възможна размяната в натура, а впоследствие и опосредствана от парите като универсална безскрайно делима стока. Започва производство ориентирано към пазара с резултат - пари, а заедно с него и натрупването на първите богатства. Опитва да се увеличи печалбата чрез манифактурата т.е. разделянето на ръчния производствен процес на операции и последваща специализация на работещите в него не постигна пълен резултат, защото дава на работника технологиия и умения, които той впоследствие може да приложи трудейки се за себе си. Това спъва разширяването на манифактурата и доведе до въвеждането на машинните производства.

С появата на машинните технологии ситуацията коренно се промени. Дори и най-сръчния и схватли работник не може да направи фабрика без начален капитал. Това го принуждава да продава труда си на собственика на фабриката, който пък от своя страна може да повишава квалификацията му без да се страхува, че той ще напусне. Да разгледаме системата Производство - Потребление от страна на търговията.

Размяната е естествен процес при общественото разделение на труда. Същевременно този процес е решаващ за стабилността на самата система, защото ако не се извърши размяната, няма смисъл от самото разделение на труда. За това тя е желана от всички участници в системата. Тогава естествено възниква проблема за съотношението при размяната, т.е. колко от една стока да разменим за единица от другата. Натуралната размяна, като че ли прави процеса извънредно сложен. Много трудно се разменят грънци срещу хляб. Въпреки това натуралната размяна е просъществувала твърде дълго. Даже след откриването и въвеждането в обръщение на металните пари много държави продължават да функционират нормално без собствено монето сечене, а малкото монети влизащи от износ и

война стават собственост на господстващата класа и не се включват в процеса на размяната. Въпреки това, тези общества съумяват да издържат огромни армии, сложна държавна машина, да строят грандиозни отбранителни съоръжения и никъде не се упоменава за данъчна система, даже и престъпността, като че ли не представлява проблем. Всичко това е много интересно даже може да бъде открито и в нашата собствена история. Разбира се държавите с развита парична система не са приемали на сериозно икономика в която няма парично обръщение. Даже считат за недоразвити народите, които нямат собствено монетосечене. Данните от нашата история показват, че монетосечене в България се въвежда чак през XIII век, въпреки непрекъснатия контакт с Византия още от VII век, а тя както е известно има най-развитата за времето си финансово-кредитна и данъчна система. От VII до X век България приобщава към своята държавна система територии населени с хора живели в условията на „развитата“ византийска икономическа система и въпреки това те не повлияват на българската държава. Парите просто не влизат в обръщение, не се отсичат нито една монета въпреки, че се сечат медальони и други царски знаци, а техниката е същата както при монетосеченето. Явно, те не са желали паричното обръщение по някаква причина, а същевременно са имали начин да поддържат и развиват възпроизводствения процес през относително дългите мирни периоди, когато не са могли да грабят. Тази магия като че ли е изгубена завинаги. Затова ще оставим тази загадка и ще се върнем към „епохалното“ икономическо откритие - паричното обръщение.

Икономически отношения, основаващи се на принципа на пълното присвояване на принадлежната стойност от собственика на средствата за производство служат като много ефективно средство за натрупване на големи количества универсален трудов кредит, което обезпечава ресурсно всяка идея на неговия притежател и води до разгръщане на така наречената „частна инициатива“, която „промения света“ за много кратко време, за съжаление на твърде висока цена. Останалия от миналото страх, че все някога няма да си в състояние сам да си набавяш необходимите за живота средства за потребление и ще си зависим

от чужд труд, те кара по един или друг начин да трупаш запаси от овеществен труд под формата на средства за потребление или универсален трудов кредит под формата на пари. Преди капитализма това е можело да става само чрез лишения, грабеж или търговия. С настъпването на новите капиталистически отношения стана възможно това да се извърши и чрез присвояване на чужд труд при което се натрупват значителни запаси за относително кратко време без никой да се противи. Нищо чудно че тази алхимична рецепта веднага беше обявена за „спасител“ на човечеството, а „свободната частна инициатива“ за негов пророк. Но никой не отчете, че това присвояване може да стане само ако този чужд труд бъде овеществен т.е. превърнат във форма на продукт който да бъде присвоен. За да бъде устойчивостен обаче този продукт трябва да бъде разменен срещу пари т.е. продаден. Това наложи създаването на „свободен пазар“, а впоследствие на „наистина свободен пазар“, „общ пазар“, „световен пазар“ и т. н. За съжаление всички тези структури в началото спонтанно появили се, впоследствие все по-добре обмисляни и освобождавани, а накрая и жестоко регулирани с измислени закони, не можаха да решат основния проблем на капиталовия оборот (Пари - Стока - Пари'), а именно: винаги има повече стоки, отколкото клиенти. В това няма нищо чудно и никаква „суперреклама“ или „мултилевъл бизнес“ не могат да решат проблема понеже той е скрит в „свещенната“ за всички „алхимична рецепта“. За съжаление, дори тя да се анализира и да бъде формулирана причината за възникване на проблема, същата не може да бъде премахната понеже изчезва и „вълшебното“ действие на формулата. Въпреки всичко проблемът е сериозен и решение трябва да се търси.

А не е ли по-добре да се откажем от „магическата формула“? Тук възниква обаче друг проблем, а именно тази „магическа формула“ е фундамент на съвременното капиталистическо общество, а това означава: няма формула - няма общество. Това именно никой от управляващите не иска. Анализа показва, че при запазване на формулата тя сама води до разрушаване на обществото. Като че ли няма никаква алтернатива. Значи трябва да анализираме прочутата „магическа формула“.

Нека разгледаме по-обстойно съвременното общество. Не-

гов основен представител в наше време е капиталистическата обществено-икономическа формация. Въпреки, че съществуват остатъци и от социалистическа обществено икономическа формация, но те в момента нямат занчителни влияния върху световната икономика. Най-голяма влияние върху нея имат така наречените демократични капиталистически държави, т.е. държавите в които управляващите се избират за определен срок, като всеки пълноправен гражданин може да бъде избран и да избира с един глас. Тези обществени формации провъзгласиха и правата на човека като най-висше благо. Те както знаем са: правото на живот, лична свобода, икономически просперитет, лично щастие и други. Интересно е да видим как е организирано обществото в тези демократични държави.

Първото, което забелязвам е, че това са имуществено диференцирани общества. Авторитета в такова общество е пропорционален на личното богатство. Това се забелязва при всички държави от този вид, така че можем да приемем личното богатство за най-важно социално качество. Как всъщност се е стигнало до тук?

Личното богатства е било и явно е мерило за просперитет в обществото. Това е много близко до разбиранията на съвременния човек, което дава възможност да се приеме като основно човешко прово, а механизма на неговото натрупване (присвояване на законната печалба) да залегне като движеща сила в икономиката. Така икономическите отношения се смесиха със социалните. Бизнесмените (обикновено те са собственици на големи лични богатства) бяха натоварени със социални, а впоследствие и с политически функции. Това „естествено“ беше прието за нормално и бизнеса трайно се настани в държавния елит. Това доведе до „икономизиране“ на политиката, защото да използваш държавната машина за получаване на по-голяма печалба е много съблазнително, а че тази възможност беше използвана не е чудно, защото след като печалбата е „морална“ то и използването на всяка възможност за печалба също е „морално“. Когато продобилия политическа власт капитал влиза в законодателството, се дава началото на нов етап в „икономизацията“ на политиката. Политиците, дори и когато не произхождат от бизнес средите, започнаха да ползват икономичес-

ки принципи в междудържавните отношения. Това докара империализма и световните войни. След тях междудържавните отношения окончателно се икономизираха и се появиха общи пазари. С тях окончателно икономическите закони станаха движеща сила на политиката или държавите вече нямаха „приятели“, а „интереси“. При това положение няма нищо чудно, че всички опити да бъде отделена държавната власт от икономиката се проваляха. Дори се появиха „модерни“ теории, които обосноваха държавната намеса, защото икономиката не може да се поддържа в равновесие без държавни закони, като че линейните, т.е. на икономиката, закони не работят. Но дори и тези „модерни“ теории признават безсилието си да обяснят защо държавните действия не постигат желания резултат, а довеждат до групи от резултати, в които те взаимно се парират т.е. крайният ефект е нулев в най-добрия случай.

Например, ако намалим безработицата увеличаваме инфлацията, ако намалим данъците увеличаваме капиталовата активност, но се стига до стагнация и т. н. Не се получава контрол на един параметър без да излезе от контрол друг, което обезсмисля и самата намеса. Но икономиката оставена без намеса бързо изпада в стагнация и излага на пряка опасност самото общество, а от там и управляващите. Излиза, че дилемата е нерешима. Тогава „Ела зло, че без тебе по-зло“, но това не решава проблема.

Дали все пак не може икономиката да функционира при една здравословна (така да се каже) инфлация и безработица, както утвърждават съвременните икономисти? Отговор на този въпрос можем да дадем само, ако анализираме движещите сили на капитализма, от което съвременните теории не се интересуват, защото се счита, че е достатъчно просто и слагат ударение върху управлението с характеризиращите го параметри. Но без ясно познаване на същността на проблема, това е „стрелба на посоки“.

Формулата (П - С - П') пренася обществено полезен труд само в една посока - към собственика на капитала. Ако в обществото не съществуват други сили които да пренасят обществено полезния труд обратно, то икономиката се самоблокира. Такива сили са: заплата, данъци, осигуровки, дарения, подаръ-

ци, спонсорство и др. Колкото и закони да създава обществото, използвайки тези механизми, то никога не може да уравни пазара без да засегне „жизненоважни“ интереси на Капитала. На всяко посегателство върху тях той отговаря със „стачка“ и принуждава обществото да отстъпи. Това определя вълнообразния характер на общественото развитие - подем, стагнация, спад и крайната „победа“ т.е. гладни бунтове, революция, след което всичко започва „отново на чисто“. Интересно е да помислим, не си ли струва да се откажем от формулата (П - С - П')? Кое прави Капитала толкова активен спрямо обществото?

Самия той в началото е просто богатство, което дава свобода на действие и гарантира безоблачно бъдеще на притежателя нареждайки го сред господстващата класа. Веднъж постигнал това ново качество, индивида става господар по условие и несъществува меканизъм, който да му отнеме собствеността. Това дава възможност на притежателя да не се интересува повече от парите и да следва собствения си Духовен импулс. Той става родоначалник на благородническа фамилия. Тази система действа до 17 век. Благородниците бяха носители на Духовния импулс и тяхната роля в обществото бе да го въвеждат в обществените отношения. Тук възникна противоречие между собствеността, която е материална и предимно Духовната роля на Благородниците. От една страна те бяха собственици по условие, а това ги товареше със задължения, които бяха непарисъщи на тяхната обществена роля. Резултатът беше отказ от изпълняване на икономически задължения (нали собствеността им е гарантирана по условие). Но от друга страна, обществото има нужда от възпроизводствен процес, за да съществува, което наложи Благородниците да делегират права на обикновени хора, които да се разпореждат с имуществото им. Тези хора имаха предимно управленчески функции, затова ги нарекоха управители или икономии. Това трябваше да реши проблема, но той само се задълбочи и изостри, сякаш самото богатство придобило в случая ново качество (капитал) за управителя, притежава собствен импулс, който се превръща в движеща сила за този човек. Вместо да възприемем Духовния импулс на собственика и да го приложим в икономическата сфера,

този човек започна да увеличава самото богатство. Това естествено не можеше да донесе обществено признание за самия човек, защото благородниците считаха всички дейности свързани с парите за недостойни. Възникналото противоречие между импулса идващ от капитала и непризнаването му от управляващата класа подкопа самата обществена система. Защо богатството превърнало се в капитал, прояви тази разрушителна сила спрямо обществото? Дали този импулс винаги е бил присъщ на парите?

По всичко личи, че капитализмът е естествен резултат от действието на новопоявилата се движеща сила. Развитието му също е естествен процес. Импулса присъщ на капитала сега се прояви като движеща сила на самата обществена формация. Естествен резултат беше машинната революция в производството. Така погледнато, ускорението на последните два века е съвсем естествено, а общото мнение, че е намерен вечния двигател, задълго време приспа обществената мисъл, която трябва да търси пътя към човешкото щастие. Мнението, че капитализма като обществена система дава неограничени възможности за изява на личността, защото премахва царски династии и благороднически фамилии, не можа да измами хората, които просто нарекоха новата обществена система - „парица - царица“. Какви негативни страни показва новия (капиталистически) възпроизводствен процес?

Машините правят възможно присвояването на чужд труд. Печели се от работно време и от производителност на труда. Развитието започна с влагането на машини, продължи с увеличаване на работния ден до неговата регулация и фиксиране, защото не изисква капиталовложения в дълготрайни материални активи (ДМА), впоследствие се премина към повишаване на производителността на труда чрез инвестиране в ДМА поради липсата на друга възможност за печалба. Посочения процес гарантира капиталоборота за дълго време и поснояния приход от принадлеен продукт, което направи капитализма „живен“, а обществото „проспериращо“ при условията на отворена икономика. Това показва, че отварянето на все нови и нови пазари е жизнено необходимо условие за съществуването на капиталистическия възпроизводствен процес. За съжаление,

максимално възможния отворен пазар за сега е планетата като цяло, което по условие прави икономиката затворена и съответно обрича на самоблокиране възпроизводствения процес. Нека вмъкнем една дефиниция: „Отворен пазар е всеки пазар с неограничен брой собственици на овеществен обществено полезен труд, които са склонни да го разменят помежду си.“.

Да оставим засега паричното обръщение и да се върнем към възпроизводствения процес, където изложеното до тук ни разкрива едно противоречие.

Явно капитализмът развива общественото разделение на труда. Както описах по-горе основен проблем при него е размяната. С въвеждането на паричното обръщение този проблем като че ли беше решен окончателно. Капитализма наследи паричното обръщение от предишното общество. Нещо повече, то и го използва като оръжие срещу висшата класа на старото общество, а след победата го вгради в икономическата си база без да осъзнае, че залага противоречие в икономическата основа на новото общество. Какво представлява всъщност това противоречие и кое ми дава право да го нарека основно? Да погледнем фактите.

Принадената стойност на капитала се получава в процеса на производство в овеществен вид т.е. под формата на продукт и за да бъде превърната в пари този продукт трябва да бъде продаден, а това означава срещу продавача да застане купувач с пари и желание да придобие стоката от продавача. Само по този начин се реализира кръгооборота на капитала и се придобива мечтаната печалба за капиталиста. Точно тук обаче се къса веригата. Оказва се, че няма кой да купи стоката. Тук съзнателно изключваме възможността за външен пазар и хипотетични притежатели на овеществен труд, като занаятчии, самостоятелни земеделски стопани и др. Приемаме стопанството за напълно капиталистическо и затворено, каквото е световното стопанство като цяло. Ако за пари се приеме някаква стока, то капитализма винаги ще доведе до концентрирането ѝ в ръцете на малка група хора, с което оборота ѝ се прекратява. Тогава или трябва да се намери такава стока отвън или стопанството се блокира от криза на свръхпроизводства. Ако погледнем такава едно стопанство ще видим, че физическо свръхпроизводс-

тво няма т.е. стоката би била потребена, ако би могло да бъде платена.

Битуващото в момента понятие Потребител е частен случай на пълноценен пазарен субект, защото той е лишен от овеществен обществено-полезен труд. Същият разполага само с определено количество разписки „универсален трудов кредит“, което пък означава, че той е овеществил определено количество такъв труд, но не е влязъл във владение, а му се признава право да присвоява срещу съответните ценни книжа количество обществено полезен труд равно на количеството овеществено от него, но в желанието от него вид. Този пазарен субект преобладава количествено на пазара на развития капитализъм. За съжаление количеството обществено полезен труд, който може да размени на свободния пазар този субект непрекъснато намалява, понеже на всеки оборот на капитала част от овеществения от него обществено полезен труд се присвоява от собственика на капитала като „законна“ печалба.

Колкото и малка да е тази част, тя непрекъснато намалява възможния оборот на овеществения обществено полезен труд. Доколкото обаче присвоеният от собственика на капитала продукт се остойностява само чрез продажба той се появява на пазара и формира т.н. стоков излишък. Най-лошото в случая е, че дори да се намалява непрекъснато цената на съответната стока тя не може да бъде продадена, колкото и да е жизнено необходима на потребителите, защото за нея не им е платено. Това се нарича криза на свръхпроизводството и за съжаление е вродена болест на капиталистическия възпроизводствен процес, защото се корени в прочутата „златна“ формула ($P - C - P'$), която прави възможно съществуването му.

Това наведе икономистите от началото на века да измислят пари само за платежно средство. Това стана като беше премахнато златото от обръщение, а беше запазено като златно покритие на издаваните от банките „заповеди срещу себе си“ (банкноти), а впоследствие и то (златното покритие) беше премахнато и се създаде възможност да се „печатат пари“ срещу свръхпродукт, което според някои би трябвало да премахне опасността от залежаване на стока поради липса на пари да бъде закупена. Това обвърза потреблението с физическата нужда от

дадена стока. Емисионната банка емитира пари за поддържане на капиталоборота и поддържа паритета Стоки-Пари в обръщение. Понеже това е много сложна работа се появи едно „ново“ явление - инфлация. Това явление е по-малкото зло от двете - „недостиг“ и „излишък“ от шарени хартийки (пари). Минималния излишък гарантира капиталоборота, а инфлацията от 4-5 % годишно е съвсем поносима. Тази практика се прилага и до сега. За съжаление тя освобождава капиталиста от мисленето за пазара и проблемите се появяват чак при физически стокков излишък, когато по финансов път вече нищо не може да бъде направено. Това наложи емисионната банка да се ограничи в печатането, за да остави пазара в относителен паричен недостиг да стимулира повишаването на производителността на труда и качеството на продукта. Този модел се счита за оптимален в развитите пазарни икономики. Той обаче не премахва основния резултат от икономическата дейност, а именно малка ограничена група хора натрупват основното количество средства за производство на обществото. Това налага редица ограничителни мерки от страна на държавата и предизвиква съответна реакция от страна на Капитала, който е принуден да влезе в политиката за да защити „жизнените“ си интереси за „благополучието на обществото“, защото кой, ако не те, ще произвежда продуктите за обществено потребление. Дали са толкова незаменими? Това е риторичен въпрос, разбира се. Нека сега погледнем „порочната“ човешка природа и нейното влияние върху съвременното общество.

Човек винаги има по-големи желания да притежава материални блага отколкото физически възможности да ги изконсумира в момента, което го кара да блокира огромни количества средства за потребление както и възможности за бъдещо придобиване на средства за потребление (разбирай пари), но доколкото желанията са неограничени той никога не решава, че има достатъчно. Този факт се потвърждава от поговорката: „Не може да стигне без да остане“, което означава, че доколкото не можем да задоволим желанието, то можем да консумираме до предела на физическите възможности и гаранция за това е останалия неизконсумиран остатък. Трябва ли тогава да се учудваме, че парите се превърнаха в основен проблем на ка-

питализма? Замяната на традиционните метални пари, при които стойността на монетата се определяше от стойността на съдържания в нея ценен метал, се явява като реална спънка за оборота на капитала, защото по природа ценните метали са ограничен ресурс и се получава парадокс: колкото повече се увеличава производството, толкова повече расте цената на парите, които също са стока, но понеже са ограничен ресурс стават все по-дефицитни. Това кара хората да събират метални пари под формата на съкровища, което прави парите още по-дефицитни и задълбочава финансовата криза. Недостига от пари, разбира се, спира ръста на производството.

Банкнотите не може да се събират като съкровище, защото собствената им стойност е нищожна в сравнение с пазарния им курс в момента т.е., ако парите изчезнат от обръщението, държавата може да смени копюрите с друг десен и събраните „пари“ се превръщат в шарена хартия, не че преди това са били нещо друго. За това на банкнотите пише, че са „законно платежно средство“, т.е. докато действа закона който ги легитимира. Понякога само слуха, че ще бъдат обменени парите е достатъчен да ги включи в обръщение, но той не може да се използва до безкрайност. От друга страна, всяка обмяна на действащите копюри дискредитира „парите“ в очите на хората, които по традиция мислят с категории от миналото. Другият по-хитър вариант за изваждане на парите и включване в обръщение е примамливо предложение от страна на търговските банки. В развитите капиталистически държави този метод действа безотказно, стига емисионната банка да управлява умело основния лихвен процент. Важността на този метод се доказва от това, че лихвената политика наред с фискалната са основни задачи на управлението. Това, че въпросното явление (трупане на пари) е неизкоренимо и повсеместно доведе до там, че то да се приеме за вродено. Дали обаче това е така? На този въпрос не може да се отговори еднозначно без да разгледаме процеса (натрупване на пари) исторически т.е. как процеса се е реализирал преди капитализма, феодализма и т.н. Като се вземе предвид, че парите не са чак толкова повсеместно явление в древността, дали подобно явление (натрупване) не е съществувало и преди появата на парите като платежно средство? Да се

обърнем към фактите.

Опитът на човечеството показва, че не е възможно бъдещето да се предвиди точно. Това кара хората открай време да трупат запаси. Първоначално в хранителни продукти, а впоследствие в пари. Това се явява и първопричина за събиране на съкровища, което става възможно с навлизането на парите в потреблението. С идването на капитализма съкровищата влязоха в употреба и се превърнаха в капитал. Появи се новия процес наречен „натрупване на капитал“ с механизъм „законна печалба“ и оправдание „възнаграждение за положения труд“.

Този механизъм за кратко време се превърна в цел за всички хора и стана основа на икономическите отношения между тях. Поради това, че явлението беше повсеместно, то бе признато за „вродено“ желание за печалба в икономическите отношения и търсене на изгода в междуличностните отношения. Някакси встрани остана поговорката (Бели пари за черни дни), прикриваща истинската причина (Страх пред неизвестното). Реално погледнато в основата на всичко е този прастар страх. Да разгледаме сигурността като проблем.

Доколкото е възможно друг да се грижи за нас ние се чувстваме сигурни. Така е докато сме деца. После откриваме застрахователните агенции, на които плащаме за да мислят за нас. Но това е бизнес т.е. икономически отношения, а между родители и деца - междуличностни и то емоционални. Всеки човек приема вторите за по-здрави. Това определя и по-голямата вътрешна свобода на децата в техните обществени изяви. Тези млади хора са носители на новото, но това се възприема от всички като детски работи. Като ги „очука“ живота „друга песен ще запеят“. Този израз отразява отношението на индивида към вътрешната свобода. От една страна тя се счита за най-висше благо достъпна само за определена категория хора, от друга страна - всички признават, че действат под натиск. Това естествено пречи на изявата на индивида в обществото и трябва да бъде премахнато, но това е предмет на друг размисъл, който ще направим по-нататък. Сега по темата.

Съвременното общество се хвали, че разгръща частната инициатива, че разкрепостява „духа“ и че всеки има своя шанс, че то желае това да е така може и да е вярно. Дали това става така

е отделен въпрос, но е интересно да разгледаме движещите сили на процеса.

Гореизложеният анализ показва, че ценността на парите за индивида е обратно пропорционална на сигурността т.е. колкото човек се чувства по-сигурен в утрешния ден, толкова по-малко внимание отделя на количеството пари които има на разположение и обратно, колкото по-несигурен е човек в утрешния ден толкова повече пари се стреми да има на разположение. Колкото до това, че самите пари нямат голямо значение се вижда от това, че при инфлация хората се стремят да се запасят с трайни продукти. Някои разбира се след повишение на цената ги продават т.е. спекулират, но болшинството ги запазват за потребление. Би ли могло да се гарантира сигурност за индивида от страна на обществото така, че той да не трупя пари, а да потребява всичко което получава. Оказва се, че това не е възможно без да гарантира безкризисен възпроизводствен процес, но по условие капиталистическия производствен процес е цикличен, на по-дълги или по-къси цикли. Единственото сигурно нещо е, че след подем става спад. Оказва се, че „трупането“ на пари не е вродено, а се корени в самия капиталистически възпроизводствен процес и по-точно в неговата неравномерност, която поражда несигурност в обществото изградено на неговата основа.

От всичко казано до тук можем да заключим, че **негативните явления в съвременното капиталистическо общество не се дължат на „дефектната“ човешка природа, а се коренят в самия капиталистически възпроизводствен процес.** Следователно, единствения начин да бъдат премахнати е да се промени възпроизводствения процес. Това е много радикална мярка и е оправдана само, ако негативните явления засягат бъдещето на самия човек. Когато негативните явления станат неприемливи за обществото те ще предизвикат неговата промяна и хората ще трябва да построят ново общество, може би по-добро. Но как трябва да изглежда бъдещето общество? На това ще се спрем по-нататък. Сега ще се спрем на изпитаните алтернативи на капиталистическата обществено-икономическа формация.

Още в 60-те години на XIX век Карл Маркс формулира закона за принадлежната стойност. Неговата основна роля в капи-

талистическия възпроизводствен процес му запази място в историята на икономическата наука. Самият Маркс обаче не тълкува закона като основа на капиталистическия възпроизводствен процес, а едва ли не като измислица на капиталиста за ограбване на работническия труд. Това тълкование се превърна в основа на теория за пролетариата, т.е. когато един собственик е принуден с икономически натиск да продаде всичкото си имущество, единственото нещо, което му остава е собствената му работна сила. Тогава той трябва да намери начин да я продаде или да умре от глад. Това се нарича икономическа принуда. Понеже, получавайки доход от продажбата ѝ той се издържа, то и тя (работната сила) се възстановява и му дава възможност да я продаде отново и така ден след ден. Процесът е самовъзпроизводим.

В своя многотомен труд „Капиталът“, Маркс прави подробен анализ на развития капитализъм от неговото време. За негово, а и за наше щастие, още тогава той (капитализма) проявява всички свои типични противоречия. Това дава възможност трудът на Маркс да е актуален и днес, като икономическо изследване. Маркс обосновава размяната казвайки, че „Общественото разделение на труда, прави индивида толкова едностранен, колкото прави разностранни неговите потребности“. Това е причината за възникване на размяната според него.

Пак в същия труд, Маркс доказва, че само човешкият труд създава стойност. Показва също, както вече казах, как действието на закона за принадлежната стойност, предоставя част от произведената в обществото стойност в разпореждане на собственика на капитала. Доколкото капиталистът формално не участва пряко в производствения процес и цялата стойност се произвежда само с прякото участие на работника, то до мисълта за експлоатацията остава само една крачка и Маркс съвсем естествено я прави. Тази мисъл става основна в целия му труд и живот. Това разбира се не бива да става причина за отричане на неговия принос в световната икономическа наука, но от тук нататък Маркс развива теорията за класовата борба на научно-икономическа основа.

За основа на своето учение, той използва връзката между принадлежната стойност в производството и печалбата на капи-

талиста. Неговото предложение е да се премахне частната собственост върху средствата за производство. Доколкото тя е единственото основание на капиталиста да придобие принадлежната стойност, то той няма да може да печели и следователно няма да има експлоатация. Така според него, работникът се освобождава от гнета на капитала. Това учение на Карл Маркс стана основа за разрастване на комунистическото движение, което издигна идеята за обобществяване на всички средства за производство въпреки, че нищо не се каза за промяна на самия възпроизводствен процес. Принадената стойност увисна като „дамоклиев меч“ върху комунистическата идея, правейки я утопична. Този проблем беше решен от Владимир Илич Ленин в неговото учение за социалистическата държава. Той предложи държавата да стане собственик на средствата за производство. За да гарантира интересите на трудещите се естествено работническата класа трябва да има ръководна роля в обществото. Работническата партия ще бъде авангард и идеен ръководител на трудещите се.

Тази теоретична постановка направи идеята на Маркс приложима на практика и първата социалистическа революция не закъсня. През зимата на 1917 г. първата държава на работниците и селяните стана исторически факт. Факт е обаче и нейната жизненост. Въпреки, че беше посрещната „на нож“ от капиталистическите държави, тя успя да се утвърди и запази територията на старата руска империя почти без загуби, въпреки огромните ѝ размери. Това без преувеличение може да бъде наречено „народен подвиг“. От къде се взе тази енергия и кои бяха движещите сили на този процес, ще покажем по-нататък. Тук ще разгледаме само икономическата страна на процеса.

След построяването на социалистическия възпроизводствен процес се оказа, че той е идентичен с капиталистическия възпроизводствен процес, въпреки широко прокламираните идейни различия. Всички западни икономически експерти предричаха „бърза и внезапна“ смърт на въпросния възпроизводствен процес и съответно разпадане на обществото изградено на неговата основа. Това обаче, за всеобщо учудване не се случи, нито веднага нито впоследствие. Оказа се, сякаш се е променила човешката природа, икономическите субекти набираха обо-

роти и материалните блага потекоха към обществото. Това развитие окончателно обърка икономическите експерти и наля вода в мелницата на световното комунистическо движение. Социалистически и комунистически партии възникнаха в всички европейски държави. Самото съществуване на социалистическото общество даде непреодолим импулс на капитализма за усъвършенстване. Положението на работниците чувствително се подобри и света на Капитала се замисли за реванш.

Анализ на съвременното капиталистическо общество ще направим по-късно. Сега ще разгледаме подробно социалистическия възпроизводствен процес. Още с построяването си той показва, че е истинска рожба на капиталистическия възпроизводствен процес. Заварените капиталистически предприятия бяха пуснати почти веднага в експлоатация. Развиха се нови производства, включително и на средства за производство. Инженерите творяха не за печалба, а за идеята. Работниците се трудеха без почивни дни срещу продоволствие в натура само заради победата и победиха. Чак тогава се прояви истинското лице на социалистическия възпроизводствен процес. Както вече казах, собственик на всички средства за производство по условие е държавата. Принадената стойност съответно се присвоява също от нея. Държавата се управлява от комунистическата партия и следователно сумата от печалбата от цялата икономика постъпва в нейно разпореждане. Партията, естествено, е колективен орган и не може да бъде квалифицирана като капиталист. Тава не пречи обаче нейните висши членове да потребяват получения принадлеен продукт. Понеже икономическата база на партията беше гарантирана от обществото тя нямаше нужда да се занимава с икономика и за кратко време се превърна в носител на Духовния импулс на обществото. Подобно на благородниците в предишното общество. Управлението на възпроизводствения процес, беше оставено на низшия ешалон, често без никаква квалификация, но верен на висшите партийни кадри. Това породило първото противоречие. Тези хора, по природа слуги, не притежаваха ръководен импулс и сляпо изпълняваха заповедите на висшестоящите, които все повече се извисяваха и се сърдеха, когато ги занимават с производствени проблеми. За да им угоди, низшия ешалон започна да им док-

ладва само фактите, които ги радваха и скриваше всички проблеми. Така възникнаха едновременно две противоречия: **1. Висшият ешалон беше изолиран от реалния живот и неговите импулси не отговаряха на жизнените нужди на обществото, като резултат се появи демагогията, която впоследствие се превърна в „бич божи“ за социалистическата обществено-икономическа формация; 2. Низшият ешалон, съзнавайки своята ръководна немощ, и опасявайки се да не изпадне от ръководната йерархия, започна да потиска всяка проява на ръководен талант и инициативност, с което окончателно лиши творческия дух от възможност да работи в икономиката.** Доколкото двете противоречия се възпроизвеждаха едно друго, това беше началото на края. Разбира се, до фактическото рухване на социалистическия възпроизводствен процес като база на социалистическото общество, имаше още много години, но края беше неизбежен. Социалистическото производство постепенно изостава по качество и цена от капиталистическата продукция. Липсата на движеща сила премагна иновациите и асортимента изостава. Икономическата немощ и политическата демагогия оформиха фатално противоречие в социалистическата обществено-икономическа формация. То демотивира хората и разруши обществото отвътре, подготвяйки условията за Прехода. Заслужава си да разгледаме подробно икономиката на Прехода.

В нея най-ясно се разкриват всички особености на капиталистическия възпроизводствен процес. Времето, на така наречения „развит социализъм“ създаде благоприятни условия за йерархично издигане на безскруполни, рационални хора. Защо точно на такива хора?

Да разгледаме специфичните условия на това време. Властта на партията беше абсолютна. Нямахме възможност човек да се добере до ръководен пост, ако не проявеше абсолютна морална гъвкавост. Но в условията на йерархична конкуренция, движението нагоре беше възможно само за крайно амбициозните. Нормално амбициозните хора са морални, най-малкото защото амбицията произлиза от вътрешното съзнание за възможността да постигнеш нещо повече от другите в дадена област. Такъв човек не би се занимавал с нещо друго, непонятно нему, само за да си подсигури възможност да достигне някак-

во ниво на власт. За него тя няма значение. Но при „развитото социалистическо общество“, хората бяха разделени на две категории: 1. Властимащи - от тях зависи всичко, но и те си имат йерархия; 2. Социалистически граждани - имат право да работят, това което им се нарежда, а всяка инициатива трябва да бъде санкционирана от властимащите.

В такова общество единственото, което носи някаква реална изгода е да се присъединиш към властимащите, независимо какви заложи имаш. Дори липсата на каквито и да било полезни за обществото заложи не е пречка за преминаване в категорията на властимащите. Пътят за там преминаваше през поклони, подмазване, подлагане, услуги и т.н., все прийоми добре известни. Никой, действително талантлив човек, не би се унижил до такава степен, защото влиза в противоречие с човешкото си достойнство. Това по естествен път отблъсна хората, годни да направят нещо полезно за обществото от ръководните постове, но освободи място за безскруполни властолюбиви натури. През времето на „развития социализъм“ точно такива хора попълниха средния и висшия ешалон на властта. Натоварени с функции, които те не можеха да изпълнят, тези хора се замислиха за промяната. От тогава до физическото й извършване беше въпрос на време. Удобен случай постави началото, после всичко тръгна по наклонената плоскост. Висшия ешалон осребри властта си веднага, но средния беше изправен пред проблем. В нормалните общества средния ешалон трябваше да извършва ръководна работа, но тук той беше изпълнителски. За да стане ръководен трябваше да смени системата на управление. Тогава, съществуващото общество, беше обявено за тоталитарно. Обяви се новата цел - демократично общество, основано на частната собственост и личната инициатива. Започна изграждането на ново общество - обществото на Прехода.

На хората беше казано, че въпросния Преход е временно явление, нещо като „една крачка“, след която ставаме развита капиталистическа държава. Като оцениха икономическата обстановка, т.е. стагнацията и политическото объркване (нямаше концепция за структурата на бъдещето общество на Прехода), хората решиха, че няма какво да губят и дадоха вот на до-

верие. Това от своя страна даде старт на кампанията за разпределяне на националното богатство. Като се има в предвид, че социалистическата система го беше поставила в ръцете на властимащите, естествено първият етап протече между тях, незабелязан от хората. Когато обаче се стигна до обществената собственост, нещата станаха болезнени и явни. Тогава на хората беше обяснено, че само частната собственост ще гарантира невъзвратимостта на Прехода и беше издигнато плашилото на реакционната номенклатура. Така главните пострадали, т.е. хората, с лек финт бяха изхвърлени от разпределението. Нещата бяха представени така: 1. Съществува реакционна номенклатура, която се е окопала сред обществената собственост; 2. От другата страна - шепа смели инициативни хора, според мнението на идеолозите на Прехода, това са добрите. Тези смелчаци, рискувайки всичко, отвоюват част по част общественото богатство, в името на демокрацията, за себе си. Това разбира се беше театър, защото и „реакционната номенклатура“ и „добрите“, бяха едно и също - средния ешалон на властимащите. Единствената реална съпротива, можеше да дойде само от самите хора, понеже те бяха ограбваните. Трагедията се заключаваше обаче в това, че те никога физически не бяха притежавали тази собственост, а просто по условие получаваха дивиденди от нея. Доколкото дивидентът се получаваше, под формата на „безплатни“ услуги, хората не го свързваха пряко със собствеността, а го приемаха за част от системата. Понеже дивидентът изчезва чак след прехвърлянето на собствеността, защото го приема новия собственик, по време на самото преразпределяне, хората не бяха засегнати и това им даде възможност да гледат театъра с удоволствие, пропускайки времето да спрат процеса. Това беше технологията на „елегантния“ финт за изключване на хората от процеса на преразпределяне на обществената собственост. На всички властимащи им беше ясно, че хората по-късно ще почувстват загубата, т.е. финтът по същество си е обществена бомба със закъснител и тя ще гръмне, ако те успеят да изпълнят намеренията си. Това разбираше не можеше да спре безскруполни хора, за които това беше просто условие на задачата и „елегантния“ финт беше изпълнен. Бомбата, разбира се, гръмна. Недоволството на хората бе-

ше туширано с нова форма на театъра - политически театър. Атакуване на партийна централа, падане на правителство, парламентарен цирк и други. За разлика от икономическия театър, политическия такъв, няма физическо ограничение. Той може да бъде показван до втръсване. Опитът показва, че политическият театър удържа по-дълго време вниманието на хората от икономическия. Толкова дълго, че някои го помислиха за чудодейна формула. Тогава се разбра, че новоизгражданото общество няма своя икономическа база, т.е., ако не се вземат спешни мерки ще последват гладни бунтове.

Нека анализираме икономиката на обществото на прехода. Както вече казахме, социалистическата икономика беше разновидност на капиталистическата икономика, но с един собственик на капитала. Ползвайки икономическите понятия можем да я определим на един гигантски свръхконцерн, обхванал всички възможни отрасли на икономиката. Единното ръководство дава възможност производството да се регулира и планира. Това е нещо нормално в днешните концерни. Цялата социалистическа икономика беше един цялостен неделим жив организъм. Когато първия ешалон на властимащите осребри властта си, той лиши организма от неговите резерви в пари. Когато втория ешалон реши да ползва икономическия организъм единствения начин беше да присвоява продукта. Поради условията на световното капиталистическо стопанство, единственият начин да получат пари, беше да осребрят присвоения продукт веднага. Бързите продажби в една нормална икономика винаги водят до подбиване на цените. Това за икономиката на обществото на прехода нямаше голямо значение, защото властимащите не бяха вложили нищо за получения продукт, а го получиха по условие така, че и минималната цена беше чиста печалба, а само тя имаше значение. Това породиха процеса на продажба на безценица. Доколкото просперираща икономика от това време беше западната, продавачите ориентираха продукта натам. Специално българската социалистическа икономика беше интегрирана със съветската. Ориентацията към западния пазар се отрази пагубно на източния. Той практически се затвори, но тава беше по-малката беда. Суровината за нашата икономика идваше главно от Русия на преференциални

цени като интегрирана икономика. Неизпълнението на интеграционните задължения доведе до премахване на преференциите. Така присвояването на продукта се комбинира с недостиг на суровина. Това беше използване на правоимащите за заставане на входа чрез подставени фирми. Така по естествен път се роди схемата за обезкървяване на икономиката. Това е единственото предприятие, което работеше безотказно докато имаше суровина, но беше все пак някаква икономическа база на обществото на прехода.

Продължавайки анализа можем да видим как предприятието става все по-неефективно, т.е. социалистическата икономика вече обезкървена изпада в колапс. Тогава остана обезкървеният труп да бъде разчленен. Гениалната идея беше да се разкрепости икономическия субект и ако може да просперира. Наройха се фирми, коя от коя с по-чудни наименования. Специалистите знаеха, че тази идея е утопична, защото няма начин част от жив организъм да бъде отделена и да заживее самостоятелно. Тези нови предприятия най-малкото имаха нужда от финансиране. Доколкото финансовите резерви бяха отнесени от първия ешалон, материалните запаси от втория ешалон на правоимащите, то единствен източник на финансиране остана спестяванията на населението. Съвсем закономерно се нароиха банки, повечето съвсем кухи, но след кампания за високи лихви и заплаха, че ще обменят парите населението извади и вложи спестяванията си в тях. Естествено, начело на новите банки застанаха правоимащите и техни подставени лица. Те много добре знаеха, че предприятията се нуждаят от много повече финансов ресурс от този който можеше да предостави населението, така че просто включиха и тези пари в схемата за обезкървяване и преточиха спестяванията на хората в своите сметки. Доста банкери станаха милионери, лансиран беше мита за честното забогатяване, а времето набързо беше обявено за капиталистическо. Заговори се за начално натрупване на капитал, а хората очакваха раждането на „честния частник“. Естествено със същия успех можеше да се очаква „Годо“. Когато парите бяха прехвърлени, банките съвсем закономерно гръмнаха. Тук не засягам финансовите пирамиди, които бяха разновидност на банковите схеми, но по-прости.

Този етап от развитието на обществото на прехода ще остане в историята под името - голямото лапане. След него обществото разполагаше с мъртъв, разкъсан на парчета труп от соц. производствен. организъм и останало без суровина производствено предприятие (осребряване на икономиката). Лишено от икономическата си база обществото на Прехода трябваше да отиде в историята. За най-голяма изненада се оказа, че това е невъзможно. Бившата социалистическа икономика се оказа длъжник на световната финансова кредитна система. Това оказва решаващо въздействие върху решението да не се разрушава обществото на прехода, защото само то по условие се явяваше правоприменник на старото соц. общество и съответно можеше да бъде третирано като длъжник. Евентуална революционна смяна на обществените отношения би извела до върха хора, несвързани със стария обществен апарат и те не могат да бъдат винени за дълговете на други. Така дългът бе приет официално за държавен, в страната стъпи международния валутен фонд (МВФ) и се откри нов етап - плащане на безплатния обяд. Стана ясно, че ще плащат всички (солидарно, разбира се), които все още са останали в празния ресторант България. Ял, не ял - плащаш, да си ял - да не си гледал. Ясно, че няма с какво да се плаща освен с труд.

Тогава МВФ направи гениалното предложение - да се продаде труда на старата социалистическа икономика парче по парче и с парите да се плаща дълга. Нещо като ликвидация на предприятието. Само дето предприятието е цяла държава. Може да се ликвидира само предприятието обявено във фалит, а според международните конвенции „държава не може да фалира“. Тогава трябва самата държава в акт на добра воля да се самоликвидира. Нещо като да си направиш „харакири“ по собствено желание. Това противоречие откри нов етап в развитието на обществото на Прехода - „Голямото лъгане“. Може някой да се учуди, че всички етапи са наименовани като „големи“. Това е така, защото работата вършена по това време е съвсем обикновена, но понеже става въпрос за цяло общество и са намесени големи интереси за това употребявам тази категория. За лъгането са необходими минимум два субекта - един, който лъже и друг, който му вярва. Освен това трябва и енергия за поддър-

жане на процеса т.е. пари. В ролята на лъжеция естествено са властимащите, а в ролята на лековерния плащач Международния валутен фонд (МВФ), Европейска банка за възстановяване и развитие (ЕБВР), неправителствени организации и др. Схемата беше проста: едните обещаваат да приватизират (разбирай да продадат или подарят, на когото трябва) определени активи срещу транш от МВФ. Траншът изчезва в нечии джобове и отново стига до договорка за активите. За продължението на процеса трябва само желание. От едната страна го има, тя продължава да захранва „предприятието“, представляващо база за обществото на Прехода. От другата страна няма друг изход - една революционна ситуация би разбила договорката и тогава парите изгарят. То не бяха траншове, не бяха помощи. С една дума общество на Прехода живна, дори показва ръст на brutния вътрешен продукт. Главно за сметка на консумацията т.е. отново „лапане“. Това неизгодно положение не можеше да продължи дълго.

Международните експерти трескаво търсеха политическо решение т.е. политическа сила, която да поеме задължението и да го изпълни. Политическата сила беше намерена, финансирана и използвана. Е, пламна и Парламента, но в рамките на шоуто. Имаше и международно отразяване по CNN. Само че по тяхно мнение шоуто било много „постно“ (разбирай няма кръв), та си отзоваха екипа още на другия ден. Но не на шега настъпи нов етап от развитието на обществото на Прехода - „Плащане с лихвите“. Този нов етап започна с въвеждането на „Валутния борд“. Това завъртяно понятие не означава нищо друго, освен вързани финанси. Нещо, от което капиталистическата икономика се отказа преди повече от век, защото както обясних в предишната част вързаните финанси водят до криза на свръхпроизводство, дефлация поради нарастване цената на парите и блокиране на капиталистическото възпроизводство. По условие икономиката на обществото на Прехода е капиталистическа, защото ползва базата на старата социалистическа икономика, а я както знаем е капиталистическа. Това означава, че валутният борд трябваше да има изцяло негативни последици. На какво се разчиташе: **1) Ще се изнася всичко възможно, за да се намери ново количество валута за „борда“** 2) **Ще се**

продава всичко, което може и не може пак, за да се намери валута за „борда“ 3) инфлацията ще намалее рязко и ще има възможност да се изчисли цената на стоката „работна сила“. Това е едно от изискванията за чуждестранни инвестиции, а без тях не можем да се трудим за Капитала и да си плащаме дълга. Разбира се, има реална опасност „борда“ да фалира и тогава неминуемо следва революция. За да гарантира борда, МВФ подписва съглашение за траншове, с което гарантира минималната валута за борда и го обвързва с резултатите. Колкото е по-голям валутният финансов резерв, толкова по-големи ще са доходите. Като че ли това изчерпва всичко. Както се казва залозите са направени, време е да въртим рулетката. И „Бордът“ тръгна.

Да поясним все пак икономическата същност на валутният борд. Първо той е чисто капиталистическа система. Това означава, че се подчинява само на икономическите закономерности. Второ, като следствие от първото държавата се превръща в „обикновен“ собственик на фалирало предприятие, който няма пари, за да го изправи на крака. Точно тази същност на валутния борд дава възможност като на рентген да се види същността на капиталистическия възпроизводствен процес. Какво можеше да се види там? Първо се видя, че България е закъсняла с продажбите. По-точно имуществото на фалиралото предприятие е непродаваемо (казано на икономически език - нулева ликвидност). Защо? Много просто. Според основен закон на капиталистическото възпроизводство, производствените предприятия се организират само ако произвеждат продукт, който задоволява платежоспособно търсене. И единственият начин да фалират е ако няма такова т.е. ако няма пазар за стоката, която произвеждат. Идвайки, капиталът търси първо това. След като установи липсата на пазар той нарича предприятието „умрял кон“ и се прибира в къщи. Появи се парадокс - да липсва интерес дори към печеливши предприятия. За човек, познаващ капиталистическия възпроизводствен процес това е нещо естествено. Първо, такова предприятие е потенциален конкурент и би било хубаво да бъде купено, но когато то е печелившо струва скъпо. Второ, по-евтино е да се подработи световната конюнктура т.е. да се увеличи собственото производство и да

се насити пазара с произведени от конкурента продукт, тогава цената пада и конкурентът става нерентабилен. След известно време фалира и се купува за един долар. Тази схема е приложима за предприятия, работещи предимно за експорт (износ). Така погледнато сделки въобще не трябва да има. Обаче се оказва, че такива се сключиха дори и за значителни суми. Това е втори парадокс, но за познаващ капиталистическия възпроизводствен процес, това е нещо естествено. Първо трябва да обърнем внимание върху това, че всички тези предприятия имат добивен район и той е включен в цената на придобиване на предприятието. Оказва се всъщност, че верен на интереса си, капиталът не купува скъпо износено предприятие, евтино природно богатство обикновено невъзстановимо. Доколкото капиталът винаги е гладен за невъзстановим органичен ресурс, то на тази база може да се очакват още сделки. Какво ще стане с купените предприятия може лесно да се предвиди. Първо ще се повиши производството, за да се повиши добива на суровина, ще се модернизират мощностите за първична обработка на суровината до годен за транспорт продукт. Когато суровината свърши, предприятието ще фалира окончателно. Предполага се, че дотогава капиталът ще си е възвърнал инвестицията.

Очаквам да се появи и трети парадокс. Ще бъдат купени предприятия, които са фалирали, поради липса на суровини и пазари. Това ще са металодобивни предприятия с високопроизводителни, но стари производствени мощности. Обяснението е просто. Поради затягане на екологичните норми и повишаване на стойността на концесиите става неефективно производството в собствената страна. Капиталът се изнася в трета страна, която има находище с евтин транспорт за суровината. С минимални екологични разходи (защото иначе не го щем) и сравнително малки инвестиции за производство на стандартен продукт годен за транспорт, предприятието тръгва. Тези инвестиции могат да се окажат най-дълготрайни. Печалбата е запазване на собствените стратегически ресурси и чистотата на природата. Толкова с чуждестранните инвестиции. Сега да разгледаме собствените възможности. На пръв поглед те са същите като на „Барон фон Мюнхаузен, затънал в блатото заедно с коня“. Всички знаем какво решение на проблема е намерил.

Между другото на втори поглед също. Ясно е, че трябва да се изпълнява обещанието за приватизация, а няма купувачи. Тогава има един субект, който е достатъчно глупав, това е колективът, а магическата формула е РМД (работническо-мениджърско дружество). Ясно е, че по този начин управляващите просто бягат от отговорност. Колективът не може да откаже това предложение, защото предприятието се затваря и остават на улицата (не че после няма да бъдат изхвърлени, но...). От друга страна, това е възможност за низшия ешалон на властта да лапне нещо от общата баница колкото и да е постна вече. Какво чудно има тогава, че идеята беше възприета с ентузиазъм и се нароиха работническо-мениджърски дружества. Не бива да пропускаме един факт, който показва как една много ценна идея беше използвана за голямо „лапане“ от приватизацията. Вече се досещате става дума за „Масовата приватизация“. Защо я оставих за края? Защото тя е „перла“ в короната на икономиката на обществото на Прехода. В България тя протече на два етапа. Първият етап беше максимално близък с оригинала, вторият - свободно съчинение. Нека обърна внимание на същността на процеса.

Самата идея има следните особености: първо, има дълбок духовен смисъл и второ, много е близка до чисто човешкото чувство за справедливост. Тези две нейни особености я направиха много привлекателна за хората. Ентузиазмът, с който подходиха по-късно към нейното осъществяване надмина дори митингите на измамените вложители от пирамидите. Този феномен ще обясним в следващата част. Сега ще разгледаме как идеята беше използвана в интерес на капитала. На пръв поглед не е възможно да се вземе нещо, което ти се дава по право и ти го приемаш (без измама или продажба). Начин беше намерен и той се нарече „приватизационен фонд“. След като схемата беше изградена стартира и самата масова приватизация. Как действаше схемата? Под предлог, че хората са малоумни и не могат сами да си купят с дадените бонове акции от предприятията приватизационните фондове предложиха да отстъпим правата си на тях. срещу 1, 25 или 250 „акции“ от самия приватизационен фонд. На пръв поглед няма нищо лошо. Но какво приватизира човек всъщност? Ако се замислим върху това - изма-

мата е ясна. Срещу законовото право да придобие част от дълготрайните материални активи на икономиката (ДМА), той получава собственост от чисто ново дружество с огромен брой миноритарни акционери и шепа хора с много големи дялове. Единственото му право е да участва в Общото събрание, но там действа психологията на тълпата, защото това не е събрание, а митинг с толкова много хора. Ясно е, че ще се прокара решението на малцинството. Това е нещо естествено и ясно е, че който организира дружеството ще печели и ще прокара интересите си. Но какво става с икономиката?

Оказва се, че с правата на тълпата вложители хората основали фонда влизат във владение на производствените предприятия с всички, произтичащи от това облаги като контролират сами себе си, понеже вложителите нямат акции от предприятието. Явно ако предприятието печели ще печели собственикът т.е. учредителите на приватизационния фонд, защото участват в ръководството на предприятието. Хората ще чакат да спечели приватизационният фонд, за да получат дивидент. Но може ли да спечели структура от десетки предприятия - ясно е, че няма начин да има печалба, а хората могат да продадат акциите си ако искат. Ясно кой ще ги купи! Ето това наричам „елегантен финт“ с помощта на властимащите. Кой ли са учредители на фондовете? Какво всъщност показва валутният борд?

Показа, че икономиката освободена от държавна намеса се подчинява на собствените закони на капиталистическия възпроизводствен процес. Естествен резултат е успокояване на инфлацията, насищане на пазара със стоки, дефлация, спад в производството и стагнация в икономиката. Ако не се вземат мерки за увеличаване на потреблението или вноса, ще се блокира възпроизводствения процес поради липса на пари. Нямаше нужда да се провежда експеримент за доказване на очевидни неща. Какво можем да предположим за бъдещото развитие на обществото на Прехода?

Най-вероятно вместо с бюджетния дефицит, споразумението ще се обвърже с годишната инфлация, която е по-малкото зло. Ще се приеме условие за здравословна инфлация от 5-6% годишно. Кое то при разбиране от страна на икономическите

субекти би довело до 3-4% ръст на brutния вътрешен продукт реално. Толкова за икономиката на обществото на прехода.

След като подробно разгледахме капиталистическият възпроизводствен процес и всички други негови разновидности изпробвани практически, време е да обобщим собствените закони и движещи сили, които го управляват:

1. В основата на капиталистическият възпроизводствен процес е залегнала формулата П - С - П'. На пръв поглед това е формула за търговия. Но за всеки, познаващ икономиката на капитала, е ясно, че тази формула в търговията отговаря на спекулата и в нормално действащ капиталистическа икономика няма място. Там търговията работи с отстъпки, защото търговецът реално не прибавя стойност към стойността на стоката, но върши работа на производителя като доставя стоката до клиента, следователно има право на част от продажната стойност. Така цените се запазват стабилни независимо от желанието на търговеца да печели от надценка, а не от оборот. Формулата действа в производството, където с помощта на човешки труд се създава нова стойност.

2. Възможността да се присвои принадлежната стойност е единствената причина за съществуването на самия капиталистически възпроизводствен процес.

3. Принадена стойност може да се произведе само с помощта на машини, които многократно увеличават производителността на човешкия труд.

Анализът на капиталистическия възпроизводствен процес показва и неговите противоречия. **Основното противоречие е, че в резултат на своята икономическа активност собственикът на капитала придобива собственост върху продукт, който не може да потреби.** Противоречието става още по-ясно, ако го кажем по друг начин. Капиталистът влага пари, които са му нужни, а придобива собственост върху нещо, което не му трябва. Това противоречие обяснява и понятието „инвестиционен риск“ и защо присъства като основно понятие във всяка сделка. Това противоречие се корени в самата същност на капиталистическия възпроизводствен процес, защото доколкото само човешкият труд създава стойност, то за да бъде присвоена тя трябва да се овещества, за да се отдели трудът от субекта и

в такъв вид може да бъде отчуждена, за да бъде присвоена от капиталиста при възмездна сделка. Ето защо срещу парите си капиталистът получава някакъв продукт, който на него лично не му върши никаква работа, но ако намели човек, на когото му трябва, той го продава за повече пари отколкото е вложил. Тогава се получава и принадлежната стойност в пари. Тук трябва да обърнем внимание върху един негативен ефект, който капиталистическият възпроизводствен процес поражда в капиталистическата обществено-икономическа формация. Законите на капиталистическият възпроизводствен процес извеждат част от произведената в обществото стойност извън него. Доколкото зад тази стойност стои човешки труд, той вече не може да се върне в обществения оборот и съответно положилият го става излишен. Това поражда безработицата, а понеже стойността се присвоява в овеществен вид процеса води до натрупване на непродаден продукт, което е криза на свръхпроизводство. Как съвременната капиталистическа обществено-икономическа формация се бори с този негативен ефект показахме по-рано. Доколко борбата е успешна можем да съдим по икономическите кризи. До тук просто доказахме, че въпросните противоречия се коренят в самата същност на капиталистическия възпроизводствен процес и не могат да бъдат премахнати без да се промени самия възпроизводствен процес. Как това може да стане на практика ще покажем по-нататък. Сега да разгледаме самото общество, неговите особености и противоречия.

ВТОРА ЧАСТ

ОБЩЕСТВОТО

Обществото не е измислица на днешния човек. Археолозите разкриха признаци на обществен живот много преди появата на самата държава с нейните структури. Хората от това време просто се събирали, за да живеят заедно. Близостта със себеподобните явно им е помагала за нещо. Много философи свързват това със стадния инстинкт при някои животни. Дори някъде се прокрадна понятието „стадно чувство“, породило понятия като „човешко стадо“, „пастир“ и други „овчарски“ понятия. Тази „овчарска“ терминология е залегнала в мисленето и на съвременните социолози. Това разбира се се отрича, защото се смята за обидно, но никой не възразява, че обществото има лидер (водач), че обществото се води, управлява и т.н. Това е основание за един човек или група хора да поемат задължението да се грижат за цялото общество с всички произтичащи от това права. Факт е, че тази технология се употребява откакто свят светува та до ден днешен. Така сме свикнали с ней, че я приемаме за нещо естествено като природата с всички, произтичащи от това последствия. И все пак обществото е реалност. Факт е, че всяка по-голяма група хора останала извън обществото го възпроизвежда. Това е достатъчно основание да го приемем за разглеждане и анализ. Ако погледнем непредубедено ще видим, че човешкото общество съдържа в своята същност едно основно противоречие - между душевната индивидуалност и общите телесни нужди. Разбирам че поставянето на такъв прост известен на всички факт в основата на едно толкова сложно и многообразно явление като обществото ще се приеме за опростенческо за това ще го разгледам по-обстойно.

Историята ни учи, че от взаимодействието на прости наглед фактори се пораждат такива сложни явления, в които първопричината като чели изчезва. В една добре известна наука наречена „Политическа икономика“ се говореше за „непримирими противоречия“. Аз не приемам тази класификация, защото всяко противоречие е непримиримо. Ако едно противо-

речие не е непримиримо, то изчезва. Само непримиримото остава и може да бъде „вечен двигател“. Вечният двигател според физиката е фикция, според мен също, но тук употребявам този термин, за да покажа, че нещо работи и винаги ще работи, а щом нещо работи му трябва енергиен източник. Сега ще разгледаме противоречието като един „вечен двигател“.

Противоречието представлява система от два противоположно действащи фактора. По законите на физиката такава система би трябвало да се уравни. При непримиримото противоречие трети фактор измества равновесната точка, което дебалансира системата и тя се задвижва отново. Ако това действие на третия фактор продължава непрекъснато то и движението ще продължава. Това наричам „вечен двигател“. Как е изградена системата в гореизложеното непримиримо противоречие? Както вече казах, двата фактора са: душевната индивидуалност и общите телесни нужди. Веднага се вижда, че и в двата няма нищо обществено. Тогава можем да кажем, че гореизложеното непримиримо противоречие е присъщо на самия човек, който го внася в обществото. Доколкото човека създава обществото „по свой образ и подобие“, то и присъщото му противоречие става присъщо и на създаденото от него общество. Нека видим как изглежда системата на противоречието в самия човек.

Всеки знае от собствен опит, че когато човек е доволен материално, той отдава по-голямо значение на душевния си комфорт. Това се приема за естествено. Ако обаче се отдадем на духовни занимания и забравим материалните отношения, те скоро напомнят за себе си. За гладния човек душевните терзания нямат значение, ако имат положителен материален ефект т.е. няма значение дали ти харесва нещо щом те храни. Щом си осигурим хляба, ставаме придирчиви към работата си. Т.е. замисляме се и за душевния комфорт. Това явление наричам „подвижност на ценностите“. Точно то в човешкия живот непрекъснато измества равновесната точка на системата, генерирайки импулс за вечно движение. Човек съществува в този свят като единство на душа и тяло. Разрушаването на това единство го извежда извън света, ето защо няма начин да се живее само седната част. Осъзнаването на това нещо ще помогне на човека

да си отговори на много въпроси, които сега го изпълват със съмнения, а когато човек се съмнява в собствената си същност, той се лута от едната крайност в другата. Това лутане може да се види от всеки в днешното общество като нарастване на мистицизма и сатанизма. Едните принасят в жертва телата си, а другите душите си. Това разбира се са крайни състояния несъвместими с обществото и то ги преследва без да е в състояние да премахне причината, която ги поражда. Раздвоените хора създават раздвоено общество, противопоставящо желанията на хората от духовната сфера на интересите на хората от материалното производство. Общественият морал се противопоставя на обществената практика. Резултатът е показан ясно в народната поговорка „Не слушай попа какво говори, а гледай какво върши“. В такова общество като че ли нищо не е както трябва и всеки се сърди на всеки. Вие искате ли да живеете в такова общество? Аз не искам Някои изследователи ни казват, че човек сам стига до истината. Това е вярно, но когато човек живее под натиск не може да мисли свободно. Затова „нормалните“ хора решават текущите проблеми, а те край нямаат и определят всички, които мислят „велики работи“ за луди или поне за мечтатели.

След като видяхме, че човек създава обществото и го развива тласкан от сила, която му е вътрешно присъща, нека разгледаме как се стигна до парадокса обществото да се приема за даденост. Няма спор, че за появата на този парадокс има реална причина и тя е че човек се ражда и отглежда от родители. Те обикновено са възрастни индивиди и членове на някаква обществена формация. Във възрастта, когато отглеждат и възпитават децата си те вече имат изградено обществено съзнание. Нещо повече, те вече са интегрирани в икономическата база на обществото, което определя и твърдостта на възгледите им. Добра или лоша системата им е дала сигурност, за да се решат да създадат потомство. Техните естествени желанија са ако нещата не се подобрят, поне да не станат по-лоши. Както знаем всяка промяна внася несигурност, което е главната причина за консерватизма на възрастните хора. Твърде голяма част от отговорностите, които са поели те са възложили на обществото, за да си позволяват да експериментират. Така погледнато ста-

ва ясно откъде човек още в детска възраст добива представа за обществото като естествена даденост. Това обаче е „половин беда“. За нормалния човек държавната организация е атрибут на обществото т.е. той не може да си представи общество без държавна организация. Това съвременно схващане има любопитна история.

Когато човек е създал първите общества, представа си е нямал, че ще му трябва държавна организация за каквото и да било. Тези общества в историята се наричат „първобитно-общинни“. Звучи „първобитно“ както презрително би се изразил нашият съвременник. Но ако разгледаме тези общества ще видим, че единствената причина за съществуването им е, че вършат работа. Тогава не е съществувала правна уредба и репресивен апарат, който да я приведе в изпълнение. Човек съвсем доброволно е приемал обществените отношения и е заемал своето място в структурата на обществото съобразно собствените си възможности. Друга важна особеност е липсата на частна собственост. Липсата на тази съвременна придобивка е определяла свободата на човек да действа необременен от наследствени задължения и неговата реализация не е била свързана с някаква предопределеност каквато е наследствената собственост. Тази обществена формация се запазва достатъчно хиляди години, за да я сметнем за временно явление. Намерените от това време предмети на бита показват сходство в украса и изработка, което показва, че разделението на труда е било факт. Говори се дори за центровете на керамично производство, което определя търговския обмен. И всичко това на доброволен принцип. Възможно ли е това? Не само е възможно, а и задължително, защото ако всеки човек извършва цялостна трудова дейност за задоволяване на своите физически потребности той няма нужда от други отношения с околните освен емоционални, а такива отношения се правят семейство, приятелска компания, но не и общество. За него са необходими отношения на взаимна изгода. Това определя разделението на труда като причина за появата на обществото, а не обратното. Този процес разглеждахме по-подробно при анализа на икономическата еволюция. Логичен е въпроса появата на държавна организация дали е закономерна и кое я предизвиква. Преддържавния пери-

од от развитието на обществото продължава няколко хиляди години преди да се появи държавната организация с нейните типични атрибути: централизирано управление, правна уредба и репресивен апарат. Другите характеристики като данъчна система, армия и държавна йерархия са следствия.

Появата на защитни образувания в обществото исторически предшества държавната структура. Те явно са предизвикани от нуждата да се опазват ресурсни източници от посегателства на други хора, не принадлежащи на обществото. С развитието на производството се стига естествено до демографски взрив и нужда от нови ресурсни източници, което определя една експанзия на по-високо развитите формации срещу по-ниско развитите и противодействие под формата на нападения срещу по-високо развитите формации от страна на по-ниско развитите. Някои разбира се ще кажат, че е точно обратното, но чудно защо тогава африканските негри не колонизираха Европа. В тези защитни структури участва цялото общество. Те се сформират само при нужда и нямат задължителен характер, а са чест за всеки член на обществото. Неприемането в такава структура е равносилно на непълноценност. Това отношение към отклонилите се и след образуването на държавата се запазва, макар че тогава включването в защитните структури съвсем не е доброволно. Дали относителното пренаселване на територията и зачестяването на конфликтите би могло да доведе до появата на държавна структура в обществото.

Зачестяването на конфликтите би довело до появата на постоянни защитни структури, но това не води до нужда от промяна на принципа на тяхното попълване. Както и преди хората доброволно ще влизат в тях, водено от вътрешен импулс т.е. можем да ги разгледаме като елемент от разделението на труда. Това явно не е нещо ново за обществото. Просто тези хора полагат особен вид общественно-полезен труд и обществото гарантира задоволяване на техните физически потребности. Това явно не предизвиква нужда от появата на държавна структура. Какво обаче ще се получи, ако един ден хората ръководещи тези структури решат да проведат естествен акт на „възмездие“ срещу нападателите. Затова не са нужни никакви нови средства. Уточнява се местообиталището на противника и се про-

вежда внезапно организирано нападение. Внезапно, защото не е провокирано с никакво действие в момента от страна на противника. Резултатът от такава операция може да бъде само физическото унищожаване на въпросния противник. Но дори да бъдат убити хората какво да се направи с материалните ценности, а и нападателите, които са предимно млади мъже имат определено желание да „приобщават“ към собственото си общество индивиди от женски пол на противника, особено ако са млади и изглеждат добре. Това са естествени проблеми. Как да бъдат решени?

Никой не бива да си мисли, че въпросните придобивки ще бъдат закарани на мегдана и поделени според нуждите между всички членове на обществото. Това няма да стане, не защото хората са алчни, а защото няма причина да стане. Както вече изяснихме защитната функция е особен вид общественно-полезен труд като условие за социализация на личността. Актът на възмездие е елемент на този труд и понеже в нормалното общество човек по условие придобива право на собственост върху резултатите на своя труд, то и въпросните „блага“ стават собственост на участниците в операцията. Това решава гореканзаните проблеми, но поставя нови. Какво да правят с придобивката новите собственици? С вещите проблема е лесно решим. Ще ги занесем в къщи. Какво обаче да се прави с одушевените придобивки? Съгласно първоначалната идея те трябваше да бъдат включени в обществото. Но при тяхната „социализация“ възникват проблеми. Въпросните индивиди са имали емоционална връзка с победените, вероятно изгубили живота си в хода на въпросната операция, което им пречи да изградят „правилно“ отношение към процеса на социализация. За тях победителите не са „рицари на прогреса“, а обикновени убийци, както вълкът и мечката, и естествено отношението им към тях е същото както към тези хищници, поне в началото.

Този проблем налага качествено ново решение, защото за първи път в обществото са се появили индивиди, неприемащи неговите условия, а няма начин да го напуснат живи. От тук до появата на първия репресивен апарат е една крачка. Естествено за извършването на този общественно-полезен труд трябва хора, а значи и продукт за гарантиране на тяхното задоволява-

не. Продуктът естествено беше придобит при „акцията на възмездие“. Появата на въпросния апарат вече не е проблем, но се ражда нов проблем. В репресивния апарат участват членове на цялото общество, но не задоволяват потребност на цялото общество, а само на новопоявилите се собственици, които пък нямат проблеми да го организират сами т.е. изведнъж се появиха два ефекта: 1) имуществено неравенство и 2) зависимост на човек от човека. Те би трябвало с времето да се унищожат и репресивният апарат да изчезне. Това не става, защото одушевените придобивки може и със сигурност се оказват „твърди глави“ или поне достатъчно количество от тях.

Със сигурност продуктът, издържащ репресивния апарат ще се свърши преди нуждата от него да изчезне. Това естествено кара новите собственици или да търсят друга възможност за „акт на възмездие“ или да се опитат да прехвърлят издръжката на въпросния репресивен апарат на гърба на обществото. Рано или късно се случва второто. То обаче не може да стане без промяна на обществените принципи, защото никой не приема нещо, което не му трябва. Този проблем не премахва репресивния апарат, а просто увеличава неговата численост и извежда на преден план един нов параметър - личната власт. Тя нормално принадлежи на ръководителя на защитните образувания, който естествено става управляващ. За гаранция на личната власт се въвежда правото на собственост и неговото унаследяване, с това се появява и правната уредба. Така по естествен път се появиха атрибутите на държавната организация: централизирано управление, правна уредба и репресивен апарат. От тук до появата на първата държава е въпрос на време.

Всичко казано до тук показва, че **имущественото неравенство не може да възникне в нормално общество от полагане на обществено-полезен труд, защото там се разменят еквивалентни количества труд поради доброволността на процеса.** Явлението имуществено неравенство се появи тогава, когато възникна приемлива възможност за присвояване на чужд труд т.е. грабеж. Това е „първородния грях“. Узаконяването на този процес постави началото на държавния период в общественото развитие. Както вече казахме държавата с нейните атрибути прави възможна появата на най-великото икономическо завоева-

ние (частната собственост). От тогава до наши дни държавата и частната собственост ръка за ръка ще определят характера на човешкото общество. Съществуването на частната собственост без държавата е невъзможно, защото няма да има правна уредба, която да гарантира правото на унаследяване и репресивен апарат, който да го приведе в изпълнение. Нека разгледаме по-обстойно това завоевание.

Безспорно частната собственост изиграва положителна роля, концентрирайки голяма икономическа мощ в ръцете на отделния човек. Това води до появата на дворци, на чиито руини сега се възхищаваме и на предмети на лукса, украсяващи музейните сбирки. Появяват се градовете, парите и империите. Разбира се има и негативна страна. Например икономическото неравенство по рождение, кражбите, експлоатацията и зависимостта на човек от човека. След всяка проява на положителните качества следват и негативните. Развитието на производителните сили определя смяната на икономическата база на обществото и предизвиква съответните промени в него. Как се развива икономическата база на обществото през вековете вече разгледахме. Сега ще видим как са се развивали обществените отношения през вековете след появата на държавната структура.

Появата на държавната структура променя качествено обществените отношения. Докато в първобитното общество те са доброволни на базата на осъзната необходимост, в държавното общество те са основани на принудата, била тя физическа или икономическа. Възможност за това дава държавния репресивен апарат. Това открива възможност в обществото да се включват хора независимо от тяхното желание. Резултатът от това е появата на робите. Те са възможно най-низшата прослойка. Напълно безправни, те за хилядолетия остават гръбнак на икономическата база на обществото, носещо името робовладелско. На практика тези хора обаче не участват в обществения живот, което дава възможност обществото да се нарече демократично в древна Гърция, което ще рече, че управлява народа. Това разбира се е много относително понеже имотните граждани разполагат със средства за икономически натиск върху малоимотните, които са болшинство и това довежда до

появата на първите партии. Това общество става праобраз на съвременната демокрация.

Появата на много държави и усложняването на международната обстановка води до постоянни военни конфликти, при които демокрацията не може да действа и тя се заменя от избрани тирани, а впоследствие и от наследствени тирани (царска институция). Ефектът от това е одържавяване на обществото. То се превръща в част от държавата. Установяването на наследствената царска власт води до превръщането на самата държава в частна собственост. Така обществото стига до своето отрицание - самодържавието. Това явление не е уникално или внезапно появило се. То е естествен резултат от навлизането на частната собственост и принудата в обществото. Самодържавието не е непременно лошо явление, защото концентрирайки огромна мощ в ръцете на един човек, то може да доведе до прогрес, ако носителят на властта има идея. Освен това пак поради гореизложената причина има и възможност за налагане на единна власт, което е жизненоважно особено за големите държави. Негативните страни са главно корупцията и личната незаинтересованост. Това е естествен резултат, защото „човек не е слънце да огрее навсякъде“ т.е. трябва административен апарат за прилагане на властта, а поради това, че отделния човек няма никаква власт той се демотивира за лична инициатива и чака проблемите му да бъдат решени „отгоре“. При унаследяване на абсолютизма винаги има добри и лоши монарси. Поради гореспоменатите негативни страни добрия може да направи по-малко добро отколкото лошия лошо. Това определя общия негативен резултат и абсолютизма става символ на подтисничество.

Поради това че едноличната власт товари с твърде голяма отговорност нейния носител то поделянето ѝ (на отговорността не на властта) става желано. В този смисъл появата на конституцията като договор между Управляващия и управляваните за нейното поделяне е естествен резултат. Идеята е да се съчетае едноличната власт с дейността на общественния представителен орган (конвент, парламент, народно събрание или нещо подобно), който да дава идеи, които да се привеждат в изпълнение от монарха. Това би трябвало да съчетае положи-

телните качества на абсолютизма с положителните качества на демокрацията т.е. въпросния обществен представителен орган да има чисто духовна функция в обществения организъм. Тази по същество ценна идея се провали естествено, защото по същество си беше бягство от отговорност и монарсите или дадоха властта или бяха екзекутирани. Появи се републиката, която създаде възможност една сравнително голяма група хора да печели от властта. Историците добре са изследвали самия механизъм и движещите сили. Според мен обаче бягането от отговорност е основната причина за падането на монархията. Нека разгледаме новата политическа формация (републиката).

Това, че е създадена възможност за лична печалба от властта не е съвсем ново. Властта още от своята поява е била източник на печалба. Какво тогава е новото, което прави новия начин толкова популярен до днес? Да го разгледаме по-обстойно сравнявайки го със стария метод. При него властта беше лична и печалбата лична. При новия метод, властта е обществена, но персонифицирана (облечен във власт човек). Точно тази персонификация на властта я доближава до личната власт от стария модел и дава възможност за лична печалба. Погледнато откъм отговорността обаче нещата коренно се различават. При стария модел личната власт вървеше с личната отговорност, която беше неограничена и присъща на властващата личност. Ето защо няма друга сила, която да ѝ отнеме властта освен физическата т.е. те бяха убивани. При новия модел отговорността не се персонифицира, а остава обществена, което дава възможност въпросната овластена (облечена във власт личност) да бъде свалена (съблечена от власт) с обществен вот т.е. назначавам - уволнявам аз нося отговорност. Точно тази разлика определя предимствата на новия модел като средство за печелене от властта. Да видим как действа разликата.

При стария модел властващата личност можеше да консумира веднага печалбата от властта, както и да я предава по наследство. Но заедно с печалбата предаваше и отговорността, което имаше определен негативен ефект т.е. човек бяга от властта, защото не иска отговорността. При новия модел печалбата не може да се консумира веднага или се консумира силно ограничено от овластената личност, но няма проблем да

бъде натрупвана или ползвана от близките му. При свалянето от власт вече бившият овластен може да ползва без ограничения цялата натрупана печалба без да се притеснява от отговорността, която по условие е обществена. Точно тази възможност, която дава новия механизъм, определи неговото бързо навлизане, както и разбира се появата на обществените институции, които го правят възможен.

Разбирам, че някой ще ме обвини в очерняне на обществения прогрес и демокрацията, но такива са фактите. Ако демокрацията премахна стария механизъм, то същата тази демокрация произведе условията за използване на новия механизъм за печалба от властта. Той е толкова ефективен и удобен, че превърна държавната структура в печелившо предприятие за цяла една политическа класа. Това определя защо одържавяването на обществото довело до абсолютизма не беше премахнато с буржоазните революции, а след кратък период на умишлено предизвикан хаос, използван за преразпределяне на натрупаните физически богатства, държавната структура беше съоръжена с новите институции, а обществото с демократичната технология (назначения - уволнения). Одържавяването беше възстановено и не само възстановено, а и скрепено с „демократична конституция“ за вечни времена. Това породило парадокса съвременното общество да сключва договор само със себе си, защото конституцията е вид договор за управление и наложи появата на някакво хипотетично „гражданско“ общество като че ли има някакво друго. Толкова засега по отношението: държавна структура - общество. Предстои ни да разгледаме взаимодействието на икономическата база с обществените отношения, или както се казва: отношението база - надстройка.

Историческият поглед показва твърде интересни промени на това взаимодействие. Както вече изяснихме първобитното общество (ще го наричаме така заради историята) се образува на базата на разделението на труда, за да се облекчи живот на човека т.е. то вражда икономиката в себе си и човек не може да бъде член на обществото ако няма как да полага обществено-полезен труд, защото в противен случай той няма да има какво да размени и е принуден да си произвежда всичко сам, а това автоматично го изважда от обществените отношения. Ка-

зано кратко, за да бъде член на обществото, човек трябва да намери начин да прави нещо полезно за членовете му. Съвременният човек би казал - нещо полезно за обществото, но тогава обществото са били самите хора поради липсата на принудителна обща структура, за това ползата трябва да бъде за самите хора! С появата на държавната структура нещата коренно се променят. Икономиката постепенно се извежда от обществените отношения и при робовладелското общество тя е напълно отделена. Тогава икономиката става просто база на обществото, защото хората заети в производството не участват в обществените отношения. Това наред с положителните страни - развитие на науката, изкуството, изтънчване на нравите и други води до отделяне на обществената активност от икономическата, което лишава икономиката от Духовен импулс и силно ограничава възможностите ѝ за развитие. Появява се и парадокс - силно развита наука, а никой не внедрява нищо, защото производството е работа на други. Това предопределя края на самото общество.

Следващото общество (феодалното) въвежда икономиката в обществото, но отделя ръководния елит в отделно общество (благородническо съсловие), което нарича обществото простолюдие и го „дарява“ с правото да работи. Ефектът е същият както в предишното общество т.е. икономиката е лишена от Духовен импулс, което води до изоставане на нейните възможности от нуждите на обществото. В крайна сметка хората намират начин да задоволяват нарасналите си потребности, но разрушават обществото.

Следващото общество (капиталистическото) не само включва икономиката в обществото, а и изгражда ново общество на основата на икономическите отношения. Това на пръв поглед връща нещата в началото, но то е само витка от спиралата, защото в новото общество има силова структура в лицето на държавата, което качествено променя нещата. Връщането към първичния принцип не възстанови обществото на осъзнатата необходимост, а построи обществото на икономическата принуда. В него трудът от средство за обществена реализация се превърна в стока, продажбата на която доставя средства за живот.

Доколкото свали управляващата прослойка в икономиката новото общество се радваше на бурен прогрес, но понеже силно ограничи възможността за свободна лична изява на човека, което влиза в противоречие с вътрешния импулс, доведе до корупция и престъпност. Голяма част от едрите престъпници имат желание да спрат и да използват откраднатото като капитал за бизнес т.е. те носят в себе си импулс за влизане в елита, а обществото им предлага с труда си да увеличават богатството на елита и те намират решение на ръба на закона или от другата страна. Резултатът е общество, раздирано от противоречия, генериращи социално напрежение. Искането за равна възможност за обществена изява и концентрацията на обществените ресурси в ръцете на елита станаха причина за социалистическата революция с мото „Експроприация на експроприаторите!“ или обобществяване на средствата за производство. Това ново общество отново изведе икономиката от обществените отношения, защото всички по условие сме равни в обществото независимо какво правим в полза на неговите членове. Икономиката, лишена от Духовен импулс, изостава и вече не отговаря на обществените нужди. Връщането на икономиката в обществото разруши социализма. Това за сетен път показва, че мястото ѝ е там, а проблемът е в строежа на самия обществен организъм.

Схващането, че обществото представлява единен жив организъм датира доста отдавна. Но едва в началото на XX-ти век стана възможно да се построи модел, който достатъчно добре да отразява действителното състояние и да показва основните противоречия в съвременното общество. Моделът на човешкото общество трябва да се извлече от живата природа. Ние познаваме много обществени организации при животните и насекомите. Тук някой може да възрази, че тези модели са неприложими поради различията между човека и животните. Това е вярно, но всяко висше същество съдържа в себе си по-низшите. Тези общества се проявяват в човешкото общество като негови елементи - например йерархията от животинските общества или разпределението на задълженията при насекомите, което е еквивалент на държавната организация. Тези аналогии не са случайни, а закономерни, но човек притежава нещо, което

рязко го отделя от животните и насекомите и точно то е причината да не могат да се използват в чист вид тези модели. Много по-близка до структурата на обществото е структурата на човешкия организъм. Това е отчетено от много автори, но отделните елементи на човешкия организъм са твърдо регулирани и насочени за постигане на обща цел, което въпреки, че се изтъква като подкрепа на държавното начало в обществото, влиза в противоречие с човешката индивидуалност. Изследователите пропускат да отчетат, че елементите в човешкия организъм са ограничено автономни и високоспециализирани, докато градивният елемент на обществото (човекът) е напълно автономен и универсален т.е. всеки човек изгражда в себе си цяла вселена от своите познания, мисли и идеи. Освен това елементите, изграждащи човешкото тяло нямат свободна воля, а човекът има, което прави невъзможно вграждането му в какъвто и да е организъм без неговото желание за това. В този смисъл държавната структура прави много лоша услуга на обществото. Какво би станало, ако държавната организация изведнъж изчезне?

Всеки ще каже - анархия, защото няма кой да гарантира спазването на законите, а те са правилата, които лягат в основата на обществото. Хората са различни. Този факт не се оспорва от никой. Но всяко общество се опитва да формира пакет качества у индивида, които смята за положителни и безусловно необходими за социалната му реализация. Колкото по-малък е пакета, толкова по-свободно е обществото. Логично най-свободното общество е това без правила, но възможно ли е такова общество? На пръв поглед такова общество би стигнало до анархия и би се разпаднало. Историческият опит показва, че общество без правила не съществува. Даже в случаите, когато принудително големи групи хора са били изолирани от обществото, те са създавали обществен порядък, за да могат да съществуват. Пример за това са пионерските години на Америка. Там, въпреки пренесеното от стария свят общество, в пустоша се зараждат нови обществени формации, които създават закони, внасящи и досега архаизъм в американското законодателство. Ако се вгледаме обаче в тези стари закони ще забележим, че освен законите, опазващи имуществото и регулиращи него-

вото унаследяване почти няма други често приложими закони. Тези хора оставени без закони не стигнаха до анархия, а създадоха основите на съвременната американска демокрация, която всички приемат за еталон в държавното устройство. Това показва несъстоятелността на твърдението, че премахването на държавата води до унищожаване на обществото въобще. Приведения пример показва, че обществото се възстановява на доброволен принцип. Това дава основание за искане обществото да премине под контрола на неправителствени организации, но не се иска много ум, за да се предрекат големи проблеми. **Отделянето на държавата или по-точно извеждането на нейния репресивен апарат от обществото довежда неминуемо до разрушаване на обществения ред и това е така, защото се освобождава напрежението натрупано в обществото с помощта на същия репресивен апарат.** Така че взривът е закономерен. Но защо се натрупва това напрежение в обществото?

Характерно свойство на демокрацията е периодично да намалява напрежението в обществото. Следователно или самия механизъм не действа, или напрежението се натрупва там, където механизмът не работи по условие. За всеки е ясно, че демократичният механизъм, работещ много добре в политиката, не може да въздейства пряко върху икономиката, защото тя работи по собствени закони, които изяснихме в първата част. Следователно натрупаното напрежение в икономическата сфера не може да се освободи с политически средства. Но проблемите в икономиката бутат правителства. Как се стигна до това абсурдно положение?

Както вече казах, капитализмът върна икономиката в обществото, с което практически беше извървян целия път от икономиката като основа на обществото, през нейното отделяне до нейното връщане като основа на обществото. Когато това стана, Капиталът обяви своето общество за доказано най-добро в историята досега. Макар че имаше пълно право за това твърдение, Капиталът го използва, за да вложи икономическите отношения в обществото. Това узакони властта на хората с пари и доведе до небивал ръст на производителните сили. Развитието на средствата за производство доведе до рязко нарастване на производителността на труда, което от своя страна

доведе до рязко нарастване на количеството обществен продукт и беше изтъкнато като главен аргумент за доказване предимството на новите обществени отношения. Никой обаче не каза ясно, че „положителните“ ефекти са следствие от действието на икономически закони, а не на обществените отношения. Сега ние можем да видим, че новото общество се изграждаше на базата на икономическите отношения, а не на междуличностните. Отхвърлянето на междуличностните отношения превърна членовете на новото общество в части от възпроизводствената система, което на практика обезличи човека, превръщайки го във „винтче от машина“. Няма съмнение, че за работата на една машина е нужно точно напасване на детайлите и здрави връзки между тях. Естествен резултат беше появата на строга държавна система и небивало развитие на всички нейни елементи.

На историческата сцена се появи капиталистическата държава, толкова хипертрофирана, че за да се види признак на обществено отношение, трябваше да се чака появата на тъй нареченото „гражданско общество“. Появата ѝ позволи да се потисне естествената съпротива на хората, породена от противоречието между човешките желания и възможности. Мощният репресивен апарат наложи икономическата принуда с физическа сила, понеже хората предпочитаха да просят, вместо да работят. Това не премахна просията, но показа ясно на хората алтернативата - или приемаш работата, или умираш от глад. При такава алтернатива хората естествено казват: „Като не можем както щем, ще щем както можем“. Това „мъдро“ приемане на „реалностите“ бетонира новите „обществени“ отношения. Желанията отстъпват пред необходимостите. Хората забравят думичката „искам“ и започват да използват думичката „трябва“. Отношенията улягат и обществото се стабилизира. Това е победа на капитала, която му дава възможност да прояви своите способности. Как той го проявява всички знаем. Движещите сили изясних в първата част. Тук ще кажем само резултата. Криза на свръхпроизводството, масова безработица и блокиране на възпроизводствения процес. Обществото естествено предяви претенции срещу новата система и хората казаха - трябва. Доколкото хората не казаха - искаме, то обществото нямаше

начин да отхвърли предложението. Но какво трябва и колко?

На всеки му трябва различно нещо и в различно количество. Тези въпроси принудиха капитала да извика на помощ науката - сила добре известна нему от времето на машинната революция, когато тя изигра изцяло положителна роля. Въвеждането на науката като източник на импулси за развитието на обществото, постави началото на зрелия период в развитието на капиталистическата обществено-икономическа формация.

Този период започна в средата на миналия век (XIX) с научната обосновка на капиталистическия възпроизводствен процес и практически завърши през 40-те години на нашия век (XX) с теорията Кейнс за решаващата роля на държавата в икономическото развитие. След тях се лансираха различни усъвършенствани модели (неокласически и неокензиански), както и междинни смесени модели, но нещо качествено ново науката не можа да предложи. Никой не може да отрече положителната роля на науката в икономическото развитие. Благодарение на нея бяха овладяни физичните закони и бяха разработени технологии, които да ги приложат на практика. Резултатът беше бурен ръст на производителността на труда. Можем само да предполагаме печалбите на капитала, но скоростта на научно-техническата революция показва, че не ще да са били никак малки. Фактът, че капиталът продължава да отделя огромни средства за развойна дейност, в която главен компонент е науката показва, че тя си остава доходен бизнес, въпреки че минаха повече от сто години от началото на научно-техническата революция. Какво чудно има тогава, че науката беше обявена за решение на всички проблеми и когато в началото на века напрежението в обществото се превърна в проблем заплашващ държавата, за неговото решаване беше привлечена вездесъщата наука. Според мен това беше стратегическа грешка, която предизвика Великата октомврийска социалистическа революция в Русия и появата на социалистическия лагер след Втората световна война, движението на хипитата през 60-те години на XX-ти век и т.н. Основание за това твърдение ми дава анализа на общественото развитие от началото на века до наши дни, както и постиженията на една сравнително нова наука наречена Антропософия (мъдрост за човека). Тази наука обобщава

хилядолетния емпиричен опит в областта на човекознанието.

В началото на века д-р Рудолф Щайнер разработва в Германия основните методи, които превръщат емпиричните знания в основа за развитието на Антропософията като наука. Изследванията си той публикува в редица книги, преведени на почти всички европейски езици. Антропософията разглежда човек като духовно същество. **Всеки човек чрез своя Дух е частица от едно цяло, което определя съпричастността на всеки един от нас към съдбата на всички хора.** Тази връзка предизвиква вътрешна потребност у човека да върши определени неща, чрез които той реализира своята съпричастност. Нещо повече, понеже Духът участва в развиването на физическите способности, то човек се оказва подготвен за това, което впоследствие ще изпитва нужда да върши. Тази вътрешна потребност ще наричаме Духовен импулс. Човек, следвайки своя Духовен импулс заема своето правилно място, за което е подготвен и следователно не изпитва затруднения. Ако човек поради някаква причина не може да следва своя Духовен импулс, той заема неправилно място, за което не е подготвен добре, което определя постоянната необходимост да преодолява трудности. Такъв човек явно живее в постоянен стрес. От друга страна, когато човек върши нещо, което иска и за което има талант, то го върши с лекота и получава винаги добър резултат, което му носи удовлетворение. Такъв човек възприема работата си като удоволствие. Това ни дава възможност да заключим, че основата на **личното човешко щастие се състои в намирането и заемането на своето точно място сред хората.** Само тогава човек се чувства полезен и нужен, което му дава възможност да придобие лично достойнство в собствените си очи. Това себеуважение го прави Човек. Нека разгледаме обществото в светлината на Духа.

В предишната част показах движещата сила но обществения прогрес, но не изясних откъде идва енергията за движение. Сега вече изяснихме, че Духовният импулс дава енергията за привеждане в действие на „вечния двигател“. Както вече поясних, за да може човек да следва собствения си Духовен импулс, той трябва да бъде свободен. Трябва ли тогава да се учудваме, че всички революции започват в името на „свободата“? Роби-

те въставаха срещу господарите в името на „свободата“, пак в нейно име селяните избиваха благородниците. Младата буржоазия прие свободата за неотменимо право. Нещо повече, тя провъзгласи „равенството“ и премахна благородническите привилегии. Когато в края на XVII-ти век хората провъзгласиха девиза „Свобода, равенство, братство“ беше направена заявка за нещо, което никой не разбираше как може да бъде приложено в обществената практика. От тогава до сега в името на тази формула е пролята твърде много човешка кръв и въпреки неуспешните опити да бъде приложена, тя не може да се измие от съзнанието на хората. Формулата продължава да живее, защото е продукт на самата човешка същност, пробуждащ в най-дълбоките пластове на човешката природа копнеж за качествена промяна на обществения организъм.

Изобретяването на машината даде възможност да се отдели труда от човека и да бъде присвоен под формата на продукт. Доколкото произведеният от машината продукт е анонимен, се обезличи и самия труд въплътен в него. Това обезличаване лиши работника от възможността за социална изява чрез своя труд и разруши фундамента, върху който той можеше да изгради своето човешко достойнство.

Повсеместното навлизане на машините и машинните технологии постепенно превърна трудовите хора в безлична сива маса лишена не толкова от права, възможности и средства, колкото от стимул за личен прогрес. Появата на термина „работна сила“ фактически призна това обезличаване, а термина „стойност на работната сила“ практически я превърна в стока с определена цена. След като държавната институция регулира нормативно тази цена, обезличаването на човека и юридически беше признато за факт. Извървеният път, макар и прецедент, беше приет и извървян не само от физическия, а и от всички останали видове труд - в науката и духовната сфера. Пълното обезличаване на интелектуалния труд е невъзможно, защото го лишава от творческия импулс, който е отражение на собствения Духовен импулс, правейки го неефективен, но въведе икономическите отношения във всички сфери на обществения живот, което впоследствие, а и досега дава своите горчиви плодове. Няма нужда да си припомним примери за продажни учени,

политици, журналисти и т.н. Но докато интелигенцията можеше да се опре на своя интелект и да ползва науката, то машинният работник, лишен от възможността за изява чрез физическия си труд, деградира до там, че да определи себе си като недостоен за нормален обществен живот. Това поляризира обществото на шепа хора, образуващи висше общество и огромна безлична маса, определяща себе си като низша. Въведената от буржоазията наука в обществото обясни, че работникът съвсем „закономерно“ е заел мястото на дъното на обществото, защото той няма потенциал за живот във висшето общество. Това „научно“ обяснение предизвика появата на вътрешна борба между импулса, произхождащ от самата човешка същност на работника и наложеното му „научнообосновано място“, отредено му от обществените отношения.

Карл Маркс показва и доказва как Капиталът присвоява чуждия труд, с който после заема (незаслужено разбира се) място във висшето общество. Това обяснение намери благоприятна почва в душата на работника, подготвена вече от противоречието, което предизвикаха буржоазните теории и вместо да се обърне към духовната си същност, работникът прегърна Марксовата теория, която за кратко време превърна безличната работническа маса в послушна армия. По този начин Капиталът действително сам създаде и отгледа своя „гробокопач“. Марксовата теория не само даде представа за „историческата мисия“ на пролетариата, но и стана основа за изграждане на човешко достойнство у работника. Голяма част от работниците надигнаха глава и то не само да свалят капитала от власт, а благодарение на възвърнатото си достойнство да поемат пътя на личното усъвършенстване. Така Марксовата теория разби монолитната работническа маса, давайки начало на съвременния европейски социализъм. Както социализмът, така и комунизмът намерили почва в душата на работника, бързо бяха взети на въоръжение от политиците, което лиши работника от възможността да черпи от тях „духовни импулси“. Златната възможност да се използват едни работници срещу други работници, в интерес на капитала, беше използвана веднага. Тези партийни „игрички“ дискредитираха правовия ред в очите на пролетариата и доведоха до Великата октомврийска социалисти-

ческа революция. За да противодейства на комунистическата демагогия буржоазията постави общественото развитие на „научна“ основа. Планомерно развивайки общественото потребление тя изгради съвременното консуматорско общество. Държавата определи обществен стандарт на потреблението и се зае планомерно да го повишава. Тази тактика беше икономически обоснована и донесе победа за капитализма. От гледна точка на Духа обаче, тактиката се оказа пълен провал и то съвсем закономерно.

Когато след голямата депресия икономическата наука възприе идеите на Кейнс за решаващата роля на държавата за икономическото развитие, тя прие присърце своята нова роля. Икономическият бум от предвоенните години в Германия ясно показва възможностите на държавата да осигури пълна заетост и ресурсно да обезпечи своите проекти. В същото време научният подход към общественото развитие съчетан с репресията на държавния апарат, създаде монолитно общество по-близко до машината, отколкото до човешкото общество. Втората световна война не беше благоприятно време за развитие на обществените отношения. В следвоенните години разрушенията и силно намалелото население изведоха на преден план държавното начало.

Програмите за възстановяване на следвоенна Европа поставиха за почти двадесет години под такъв натиск хората, че те нямаха възможност да се обърнат към собствения си Духовен импулс. Импулсите за обществено развитие идваха от държавните институции. Под тяхно въздействие хората построиха едно прагматично общество далеч от духовните нужди на човека. Но хората, които го построиха се интересуваха от икономическите резултати и бяха практически глухи за Духовния импулс. Те възстановиха физически Европа, но духовното изоставане не може да се компенсира с държавни програми. Заблудата на военното поколение беше платена от следващото, което не помнеше ужасите на войната, беше израснало при сравнително добри условия и беше духовно разкрепостено понеже натискът беше поет от предишното поколение. При него зарядът на Духовния импулс избухна с пълна сила. То отрече построеното от родителите като грешка и се опълчи срещу държавната систе-

ма построила обществото. Тези хора наречени „хипита“ дадоха заявка за едно духовно начало на обществените отношения. Вълната, макар и мощна, се разби в икономическия вълнолом изграден от капитала. Естествената смяна на поколенията включи тези млади хора в икономическата система, но работата извършена от Духа в съзнанието на тези хора го подготви за възприемането на искането за духовна свобода, заявено от следващото поколение и то беше удовлетворено. Духовното разкрепостяване на децата и младежите беше комбинирано с прагматично обучение, залагащо на рационализма. Някой може да си помисли, че тази система възпита човека на бъдещето - духовно озарен, знаещ, мощен и готов да заеме своето място в системата. Нищо подобно! Новото поколение показва признаци на тотална обърканост. Едни упорито отказваха да заемат полагащото им се място, а други с такъв хъс и прагматизъм влязоха в бизнеса, че приличаха повече на машини, отколкото на хора, дори се отказваха от социални контакти. Това постави обществото на изпитание. Едните не се социализираха, защото считаха обществото за фалшиво, а другите от работа нямаха време за социализация или може би нямаха нужда? Какво чудно има тогава в развитието на сектите и затворените общества. Къде беше направена грешката?

Духовното разкрепостяване на децата, съчетано с прагматичното обучение впоследствие внесоха в невинните души противоречието между „Аз искам“ и „Аз трябва“. Децата от малки свикваха с това противоречие и го приемаха като нещо нормално. В процеса на развитие те трупяха опит върху двете блюда на везната, което или довеждаше до блокиране на везната или до натезаване в едната или другата посока. Системата както всичко в съвременното общество работеше на икономическа основа. Прагматизмът беше разработен като учебна система и планомерно се насаждаше от системата на държавното образование, а за духовното разкрепостяване отговаряше цяла индустрия, която записваше, отпечатваше, организираше концерти, строеше дискотеки с най-съвременни технически съоръжения и оборудване. Тази индустрия като и образователната система поставени на икономическа основа се управляваха от законите на икономиката и парите. Така макар и в основата на

техния продукт да беше Духовната активност, при включването му в индустрията той трябваше да върши не духовна, а чисто икономическа работа, което налагаше допълнителна обработка от „специалисти“ на фирмата, за да се получи търговски продукт. Точно този продукт се предлагаше на децата за задоволяване на „Духовния“ глад. Този процес създаваше в индивида лъжливо чувство за Духовна активност, защото беше продукт на външно въздействие, а не на вътрешна работа на Духа. Някои надигнаха глас, че „попкултурата“ убива духа, но кой ли ги слуша? Обявиха ги за отричащи прогреса. Та кой ще се лиши от печалбите на цяла индустрия?

Системата за прагматичното мислене насаждаше у бъдещите членове на обществото мисловна схема, приемаща личната печалба за нещо естествено и морално, което наля свежа кръв и индустрията „яхнала“ Духа, за да прави пари. „Попа“ (разбирай популяризацията) не само оцеля, но и обхвана не само културата, а и всички други области на Духовна активност като наука и изкуство. Самата популяризация има положителен ефект, защото запознава младите с постиженията на науката, но самото представяне се извършва с комерсиална цел, защото науката трябва да носи пари и „научнопопулярните“ филми стават все по-„популярни“ и все по-малко научни. Но това е половин беда. Истинската беда се крие в желанието на производителя да ги направи „атрактивни“, тогава фактите се представят по различен начин, а широко се използва визуализацията със съвременни компютърни технологии, които създават образ и звук, нямащи нищо общо с действителността, но базиращи се на теоретични постановки и много художническа работа. Тази технология прави продукта атрактивен и продаваем, но отдалечава децата от реалните факти като привлича вниманието им с шарени картинки. Тези деца отказват да се занимават със сивата наука.

Масираният натиск на тази поп-наука създава чувство за Духовна активност, но понеже е предизвикано от външно въздействие, тя потиска собствения Духовен импулс, насочвайки го към религията и окултните науки, където нещата по традиция не се визуализират, а се разчита на собствените душевни качества. Обществото се бори срещу тази Духовна активност,

засилвайки прагматизма на образователната система и въвеждайки го още в ранна възраст с надежда да блокира собствения Духовен импулс у детето, който би го отклонил от мястото в обществото, което му е определено да заеме. Тази двойна атака даде своите плодове в края на 80-те и началото на 90-те години на нашия век с появата на тотална бездуховност у младите хора. Не в смисъл, че те не четат книги, не слушат музика или не ходят на театър. Те просто отказваха каквато и да било активност, ако не бъдат принудени по един или друг начин. **Вместо да проявят типичната за младите хора Духовна активност под действието на собствен Духовен импулс, те се превърнаха в пасивни консуматори на готов продукт, наливайки вода в мелницата на индустрията, „яхнала“ Духа.** Единствено им желание е обществото да им осигури неангажираща работа с приличен доход и да ги остави на мира. Ако това не е трагедия, здраве му кажи!

Намалената Духовна активност в съвременното общество се компенсира с икономическата активност. Това естествено води до тотална икономизация на обществените отношения. Според учените социолози, съвременното демократично общество предлага решение на всички социални въпроси, което е причина за намалената Духовна активност. Хората просто са построили обществото, което им е нужно и сега се интересуват от бизнес и ако има някакво напрежение в обществото, причина за него са икономически проблеми, като стагнацията, безработицата или финансовата криза. Това са причините за престъпността, насилието, сектите, семейните скандали и какво ли не още. Какво чудно има тогава в това, че всички правителства говорят само за икономика - рецептата, която направи хората щастливи. Аз не мога да се съглася с магическото действие на това чудодейно лекарство, но приемам, че за съвременното общество, в което икономическите отношения са заместили обществените, действително икономиката е обществен проблем. Ясно е, че икономическата активност не само измества духовната, но внася в обществените отношения импулс, произтичащ от действието на икономическите закони, които я движат. Но икономическите закони определят циклични процеси т.е. след растежа следва спад и обратно т.е. кривата на икономическата

активност е вълнообразна. Обществото, възприемащо импулс от икономическата активност ще се чувства като кораб в бурно море. Ето как се стигна до парадокса икономическият растеж да бъде главно условие за обществена стабилност и просперитет.

Естествено обществото не е в състояние да промени икономическите закони, затова то непрекъснато променя законите, които само е създадо, опитвайки се да компенсира икономическите цикли. Така правната система, която трябва да внася стабилност в обществените отношения, влияейки се от икономическата активност ги дестабилизира. Ясно е, че в такова общество периодично ще възникват негативни явления, които то не може да премахне чрез промени в собствения си правов ред понеже се предизвикват от външен импулс, а това предизвиква у хората чувство за обществено безсилие и предизвиква социално напрежение. Това са напълно реални причини, да се търси начин, икономическият живот да бъде разделен от обществения живот, който да се развива само под действието на Духовния импулс, вътрешно присъщ на човека. Тогава ще изчезне нуждата правителството, което е обществен орган, да управлява икономическия живот с помощта на обществената правна система, ползвайки държавната структура. Само тогава ще се реализира така мечтаната от бизнесмените свободна икономическа активност. Тогава и правната система, освободена от задачата да подпомага управлението на икономиката ще се стабилизира и заживее напълно независима, гарантирайки достиженията на обществения живот.

Както видяхме, проблемите в една система могат да възникват от вътрешни причини или от намеса на външна сила в нея. Отделянето ѝ по естествен път ще премахне вторите, а първите ще могат да бъдат решавани само вътре в самата система, за което отделянето също способства. В момента съществува парадокс - проблеми в икономиката да се решават по законов път, проблеми в обществото да се решават с икономически средства и т.н. Какво чудно има, че нещата не вървят?!

Разпадането на единната държава на работещи съвместно, независими структури за постигането на целта - решаване на социалния въпрос, не е измислено от мен. То и сега се проявява

инстинктивно в политическата воля на управляващите, когато говорят за независимост на властите. Но главната причина да предложи отново този вариант е явната невъзможност на единната държава да се справи с обществените проблеми при новите условия. Причините за тази немощ изтъкнах по-горе и за всеки става ясно, че те са фундаментални т.е. произтичат от специфичния начин на действие на самата структура (единната държава), следователно никакви произлизащи от нея сили не биха могли да ги премахнат и единствения начин за решаване на проблема е отказ от самата система.

Четейки тези редове някой може да помисли, че аз съм решил социалния въпрос. Държа да отхвърля веднага това заблуждение. Нито аз, нито който и да било човек може сам да реши социалния въпрос. Това е пълна безсмислица, защото социалният въпрос е въпрос на цялото общество, а то е съставено от твърде много хора, всеки с различни проблеми, които сам трябва да реши. По този начин всеки сам решава собствения си въпрос, а решението на социалния въпрос може да се намери само в самото общество с участието на всички хора в едно напълно свободно общуване, водени само от собствения си Духовен импулс. Звучи „утопично“ нали? Но е така. Въпросът е как да превърнем тази „утопия“ в реалност.

Направеният до тук анализ на състоянието на съвременното общество сочи пътя, по който да се тръгне. Точно този път смятам да предложи в следващата част. Разпадането на единната държава явно няма алтернатива след като самата държавна власт, ползвайки правната система по законов път прави „независими“ съд, прокуратура, централна банка, слово, печат и какво ли не още. Науката също придоби законова независимост в лицето на автономни ВУЗ-ове. Причината както казва законодателят е, че само като независими институции те могат да вършат полезна за обществото работа. Тук просто мога само да кажа, че процесите явно са на зряла възраст, за да се прибегне до юридическо отделяне на съответните обществени структури.

На пръв поглед изглежда, че подхода е правилен. Щом трябва да се отделят в самостоятелни структури, ще създадем закон, който да регламентира процеса, въз основа на него ресор-

ното министерство ще напише правилник и всичко ще си дойде на мястото.

За читателя, който от изложеното до тук е запознат с действителното състояние на обществените отношения, е ясно, че използвания подход не може да постигне заветната цел, защото проблема, който трябва да се реши е резултата от действието на импулси, присъщи на икономическата активност в една чисто духовна област и съответно не може да се премахне с промени в правовата област. Резултат от тяхната независимост без отделянето им от влиянието на икономическата сфера може да бъде само засилване на икономическата активност на хората, работещи в съответните структури. Фактите доказват безспорно гореизложените изводи. Прокуратурата официално предлага „сделки“ с обвиняемите в „леки“ престъпления, съдиите е корумпират, медиите се комерсиализират, а ВУЗ-овете продават дипломи както производствено предприятие продукцията си. Анализът на фактите показва, че **освобождането на духовната сфера от държавната опека не води до поява на Духовна активност, а засилва икономическата активност.** В следващата част ще потърсим причината за това явление.

ТРЕТА ЧАСТ

ВЛАСТТА НА ПАРИТЕ

Явно, ако разберем причината, поради която хората, работещи в освободената от държавна опека духовна сфера, вместо Духовна активност проявяват икономическа такава, ще успеем да отделим духовната от икономическата сфера, което ще направи възможна появата на чиста Духовна активност, която да породи новите обществени отношения. Когато анализирахме капитализма видяхме, че за да организира новите обществени отношения държавата със своя репресивен апарат въведе т.нар. икономическа принуда. Тогава тя е звучала като - „работи или умри“ - умирането е ставало или от глад и болести или вследствие на системата „престъпление и наказание“. След утвърждаването на новите обществени отношения икономическата принуда става нещо естествено и се превръща в основен източник на импулс за всякаква активност. С напредването на общественото развитие, когато основна цел стана повишаването на жизнения стандарт, принудата беше заменена с примамката „икономически просперитет“ т.е. работи, за да живееш по-добре.

С изграждането на консуматорското общество, където социалният статус се определя от възможността да консумираш повече обществен продукт, на преден план излезе икономическата активност, за която няма значение какво правим, а какъв е икономическия ефект от дейността ни. Интересното в случая е, че ако в началото хората бяха принуждавани да работят за пари впоследствие парите станаха причина за търсене на работа т.е. парите са цел, а не средство за постигане на целта. Това определи и появата на ново качество на парите - власт. Човек, който има пари може да управлява активността на други хора. Резултат от това ново качество е разрастването на корупцията, която по същество е вид икономическа активност под действие на външен стимул, изразяваща се в продаване на законова власт срещу пари. Доколкото закона е „вечен“, то и властта, произтичаща от него е неизчерпаема стока, което прави „бизнеса“ много привлекателен, а понеже тази сделка най-пря-

ко показва „властта“ на парите - клиенти винаги ще има.

На пръв поглед явлението е неизкоренимо. Дали обаче наистина е така ще видим по-нататък. Сега няка да разгледаме този „феномен“ - парите. Наричам парите феномен, защото днешните пари съвсем не приличат на явлението пари, чието име ползват. Специалистите по финанси наричат това еволюция на парите, но не могат да обяснят качеството „власт“ на парите. Това е така, защото то просто не е тяхно присъщо качество. Властта, която сякаш произтича от парите всъщност се дължи на „непреодолимото“ желание на хората да ги придобиват и те вършат всичко, което някой поиска стига да им плати исканата цена, а изглежда сякаш парите дават някаква власт на своя притежател. Много показателно за същността на парите е, че обществото хем ги приема, хем ги отхвърля. Всеки знае, че има неща, които не могат да се купят с пари, но понеже това ще разклати вярата в парите се добавя - „това, което не може да се купи с пари се купува с много пари“. Това като че ли обезсилва първото твърдение, но всъщност е уловка, защото „много“ е неточна категория. В едно консуматорско общество, където може да се каже, че „човек е това, което купува“, тази неопределена категория е само стимул за трупане на пари. Интересно е, че всеки казва: „Аз не се продавам“ - и аз нямам причина да не му вярвам, но същия този човек държи на мнението, че с пари може да купи всичко. Излиза, че за плащания е покупка, но за купения е бизнес. Ако някой ни купи (разбирай предложи достатъчно пари, за да се съгласим), вършим работа или нещо, което не ни харесва с оправданието - бизнеса си е бизнес.

Като се има в предвид, че човека е единственото същество на земята, което има свободна воля, чудя се какво човешко е останало в човека щом „бизнеса си е бизнес“. Излиза, че човек в един момент има свободна воля, а в друг няма. Аз мисля, че това е абсурд. Свободната воля не е шапка, та човек да може да я слага и сваля в зависимост от случая. Тя е вътрешноприсъща и за да не се прояви в действие трябва самия човек да я потисне в себе си с цената на вътрешно напрежение. Именно това напрежение поражда желанието да смачкаш всеки, който си мисли, че е „по-голям от хляба“ (разбирай не се продава). Да признаеш силата на парите е компромис, който всеки рационален

човек рано или късно прави смятат прагматично мислещите. Това отразява факта, че всеки, който е признал „силата“ на парите се стреми да застави и другите да я признаят. В наше време да устоиш на този натиск е равносилно на борба за оцеляване. Не казвам да се отрича, че парите имат „власт“, а да се осъзнае, че имат власт само над хората, които я признават.

Забелязъл съм едно интересно явление. Малките деца казват „Искам...“ (може и да не познават думичката „Трябва...“), а възрастните казват „Трябва...“. В юношеска възраст в употреба са и двете думички, като с напредване на „компромиса“ равновесието се измества към „Трябва...“. Някои ще кажат, че думичката „Трябва...“ е продукт на мъдростта. Може и да е така, но защо тогава, когато даваме заповед на някого и поемаме лична отговорност, като когато поведът т.е. нашето желание е причина (това е проява на свободна воля), казваме „Аз искам...“, а когато поведът е извън нас казваме, „Ти трябва...“. Още поясно става, когато двете думички се използват за обяснение причината на собственото действие. Когато някой каже: „Аз трябва...“, и го попитат: „А ти искаш ли?“, обикновено отговаря: „Какво значение има...“, което ясно показва, че причината е „компромиса“. За да игнорира напрежението (за което по-горе изяснихме откъде се появява), човек доброволно прави пълен отказ от свободна воля, но както казахме по-горе тя не е нещо външно, което може да бъде изхвърлено. Тя е присъща на самата същност и няма засега оперативна техника за нейното премахване. Това ни принуждава ежедневно да хабим енергия за нейното потискане, което намалява силно нашата ефективност в действието, а изхабената енергия се трансформира в умора. Това се доказва от факта, че когато човек иска да направи нещо, работи без умора, а когато го карат насилно - едва се влачи. Интересно е, че тази енергия се натрупва и се отделя при вършене на нещо желано. Например човек, който цяла седмица се влачи намръщен из предприятието, събота и неделя копае усмихнат в собствената си градина, макар че нищо не изкарва от нея. Това е положителното решение, което обществото приветства, а психолозите препоръчват, защото няколко часа занимание с нещо, което искаме поглъща умората. Сякаш в човека живеят две същества. Едното казва „Искам!“, а другото „Тряб-

ва!“. Компромисът е сделка между двамата за разделяне на количеството енергия, с която разполага човека. Колкото „трябва“ е повече, толкова по-голям дял получава „искам“.

Този механизъм гарантира жизнена енергия за постигане на нашите желания стига да решим да ги осъществим. Обществена опасност представлява негативния вариант. Например, човек решава да отиде на футболен мач. Играе любимият му отбор и той желае победа от цялото си същество. Цяла седмица е превивал гръб за заплата и сега е неговия ден. Вят се знамена, агитката вика и душата се отваря. Енергията натрупана вътре се отрицва. Победа и само победа. Но за мач трябва два отбора, а победата е само една. Да ти отнемат победата е пречка пред желанието, което само освобождава още енергия за нейното преодоляване. Понякога пречката може да бъде съдийско изсвирване, което да отвори клапана. След това всеки, който е гледал мач, знае какво става. Когато обаче обществото е с твърде високо ниво на компромиса, енергията се натрупва в такива количества, че освобождаването ѝ превръща човека в бомба. Трябва ли да ни учудват действията на английските запалковци? Явно компромисът е вредна за обществото необходимост и трябва да се премахне причината, която го предизвиква, а тя явно е в „силата“ на парите. Според социолозите, макар тези явления да предизвикват голям медиен отзвук, не бива да преувеличава тяхната обществена опасност. Те са изолирани и това, че има пострадали повдига въпроса за сигурността на масовите прояви, но не засяга устоите на обществото т.е. държавните институции. В случая не се търси причината, а се атакуват следствията т.е. симптоматична терапия. Истинската обществена опасност от „властта“ на парите се проявява не в междуличностните, а в самите обществени отношения. Как се стигна до това?

Както видяхме, „властта“ на парите се ражда в междуличностните отношения, но в обществените институции работят също хора. Като институция те не са подвластни на „властта“ на парите, но като хора са. Докато институцията е под контрола (управлението) на друга институция, тя е „предпазена“, защото не представлява интерес за купувача. Когато обаче институцията стане „независима“, тогава тя придобива стойност и

хората в нея се подчиняват на силата на парите. **Институциите една по една се отделят от единната държава, за да преминат под „властта“ на парите** т.е. успоредно вървят два процеса - институционално разпадане и финансова консолидация. Утвърждаването на „властта“ на парите в една чисто духовна област, каквато са обществените институции се отразява крайно негативно на вярата на човека в тяхната духовна същност. Като следствие от това за него те вече не са обществени, а частни (на тези с парите), което води до разпадане на самото общество. Не трябва да си правим илюзии, че това разпадане може да доведе до някаква промяна в обществената структура. Разпадането се изразява в това, че хората се отделят от обществото, което разглеждат като куха структура и действат на принципа „Всяка коза за свой крак“. Това позволява на хората от „независимите“ обществени структури да развиват чиста икономическа активност без някой да им попречи. Последница от тази активност са преливане на обществени средства в лични сметки, обществена или политическа протекция на фирми, неефективна данъчна система, ненаказуемост на престъпниците и т.н. Естествено тези следствия се отразяват на приходите в хазната и принуждават държавната структура да действа. Действията се предприемат от правителството, което също е от хора, които са избрани за да проявяват чиста Духовна активност, но като хора също са подвластни на парите, ако не в самото начало, то впоследствие. Те явно не могат да променят обществените отношения, защото благодарение на тях са стигнали на върха, но имат власт да наказват „провинилите се“. Показно, когато се касае за нечия „лична“ инициатива и деликатно, когато се опрe до „големите пари“. Обикновено в такива случаи се създават нови структури, които да контролират „независимите“ обществени структури с оправданието: държавата има право да знае какво става с парите на данъкоплатците. Това е добре като система, но ни връща назад без да решава основния проблем - „властта“ на парите, защото и в тези структури работят хора. За каква независимост се говори, когато трябва да контролираме действията на „независимите“.

Ако има нещо, което може да промени обществените отношения, това е икономиката. Когато тя блокира, обществото се

разклаща. Няма нищо чудно в това, защото икономиката обезпечава веществено и енергийно Духовната активност на хората в обществото. Без продуктите на производствената сфера човек не може да поддържа физическото си състояние и вниманието му се насочва към задоволяване на непосредствените му нужди. Когато възможностите за набавяне на средствата за живот са силно ограничени хората решават, че е виновно обществото и излизат на улицата. Ако условията не се подобрят започва набавяне на средства за живот по насилствен път - разбиване на магазини и складове. Тогава иска или не иска властта се намесва, за да защити икономическата система. Потушава бунта с репресии и започва да задоволява нуждите на хората от държавния резерв. Но понеже той е ограничен, ако производствената сфера не заработи поради някаква причина, запасите се изчерпват и следва крах на обществената система. Този път е извървяван не веднъж докрай. Такива събития силно разколебават вярата на човек в духовното начало. Наистина какво духовно има в освирепялата тълпа, която разбива магазин, разпилява огромно количество стоки и обесва търговеца на уличния стълб. Ясно е защо политолози и социолози предпочитат да не говорят за такива събития. Всеки съветва да се прави всичко възможно да не се стигне до там.

Историята показва, че всички революции започват с гладни бунтове, което е основание за определянето на проспериращата икономика като основа за стабилно общество. Според тях стабилната икономика означава стабилно общество, което е оправдание за решаването на обществени проблеми с икономически мерки, което пък ние видяхме, че е невъзможно. Защо обаче икономическите проблеми предизвикват социално напрежение? В нормалното общество, ако възникне продоволствен проблем, той ще предизвика Духовна активност, която ще намери решение на проблема и няма да възникне напрежение. Съвременното общество обаче не намира спонтанно решение в духовната сфера - сякаш нея я няма. Явно нещото, което блокира икономиката, блокира и Духовната активност. Нека разгледаме отношението между икономическата и духовната сфера.

Икономическата сфера разчита на човешката трудова ак-

тивност. Но само ако импулса за нея идва от духовната сфера, тя ще доведе до резултат, който постига целите на Духа. Това означава, че икономическата активност трябва да бъде следствие от една предварителна свободна Духовна активност. „Властта“ на парите замества тази предварителна Духовна активност с рационален избор между две възможности - собствен бизнес и наемане срещу заплата. Първият случай се счита, че дава най-широки възможности за лична изява, но „властта“ на парите силно ги стеснява, поставяйки изискването за начален капитал, което заменя чистата Духовна активност с рационалния въпрос: „Какъв бизнес мога да започна с парите, които имам?“. По-интересна е втората възможност т.е. наемане срещу заплащане. Тук „властта“ на парите се проявява в понятието „цена на работната сила“. Това понятие е една обществена бомба, защото то отрича самата същност на човека т.е. независимостта. Само независимият от външни сили човек е пълноценен човек. Ясно е, че абсолютна независимост не може да има, защото физическото тяло е зависимо от природата, но тази зависимост е стимул за проява на Духовна активност с цел нейното отстраняване, което е и движещата сила на прогреса. Доколкото тази зависимост е естествена, за нашето разглеждане тя не представлява интерес.

По-интересна е зависимостта на човек от човека. Тя също е много старо явление. Хора с много ясно изразен Духовен импулс са подчинявали на своите цели други хора, при които той не е проявен и това ги е превръщало в „локомотив на прогреса“, зависим само от вътрешната си сила. Когато човек се претовари, той спира и композицията се разпада. Този естествен процес също е благоприятен за развитието на човека и обществото, защото се ограничава от вътрешната сила. Не така е обаче в съвременното общество, където „властта“ на парите става външен източник на сила, поддържаща зависимостта на човек от човека. Не бива да се пренебрегва, че тя може да служи като усилвател на вътрешната сила, която е продукт на собствения Духовен импулс и по този начин да усилва ефекта ѝ. Опасността идва от това, че тя е външна и не зависи от собствения Духовен импулс. Даже и въобще да го няма, тя се запазва и поддържа зависимостта. Ясно е колко вредно може да бъде това както за

личността, която се товари с отговорност, така и за обществото, което има за „машинист в локомотива“, човек без никаква представа за пътя.

Както видяхме в първата част, икономическите закони пренасят общественото богатство чрез парите от обществените отношения, където се създава, в частни ръце - чрез механизма на печалбата. Голямото количество пари, съсредоточени в ръцете на един човек, съсредоточава власт, която генерира сила и ако той не може да я управлява (в смисъл, че собственият му Духовен импулс е по-слаб), това означа катастрофа, защото парите пораждат импулс за икономическа активност, която обаче не е предшествана от духовна такава. Ясно е, че силата, която генерират парите е всъщност „работна сила“. В обществото се появява формална размяна на работна сила срещу пари. Това според някои е достатъчно основание да обявят появата на пазар на работната сила и следователно тя да придобие цена като всяка стока по закона на търсенето и предлагането. Съвременните икономисти създадоха дори теория за пазара на труда. В нея има понятия като: цена на работна сила, трудови ресурси, пазар на труда, качество на работната ръка и други „стоккови“ термини, които са пряко следствие от „икономизацията“ на обществените отношения.

Да се приравнява работната сила към стока е възможно най-голямата грешка, защото няма начин да бъде купена стока, която не е отчуждена, за да може купувачът да встъпи във владение. Самата невъзможност работната сила да бъде отделена от своя притежател прави покупко-продажбата недействителна. Собственикът на парите (купувачът), в резултат на сделката, не получава нищо върху, което може да придобие вещни права, докато продавачът получава пари. От друга страна работникът приема да изпълнява нарежданията на своя работодател, помагайки му да постигне определена цел, а това по същество е сътрудничество за постигане на общ резултат. Излиза, че по-правилно е да се сключи договор за съвместна дейност, но това влиза в противоречие с „правото“ на собственика на капитала върху целия произведен продукт. Доколкото собственикът на капитала не се отказва от това си право, той получава продукт, който не му трябва (защото той няма да го пот-

ребява), а дава пари, към които единствено се стреми.

От тук се вижда, че отношенията между собственика на капитала и работника не съдържат никаква рационална основа, което налага да бъдат регламентирани по изкуствен начин, т.е. чрез измислени закони. Това, както знаем е невъзможно, защото проблем възникнал в една сфера на обществения живот (в случая междуличностни отношения, които по същество са духовна сфера), не може да бъде решен с промени в друга сфера на обществения живот, а само дава правна основа за конфронтация. Причина за всичко това както видяхме е „властта“ на парите, която кара хората да встъпват в такива фалшиви отношения. Нека сега видим как „властта“ на парите се проявява в самия възпроизводствен процес.

Както изяснихме в първата част, възпроизводственият процес се състои от две основни части: производство и потребление. Равенството между тях определя континуитета и стабилността на самия процес. В допаричните общества възпроизводственият процес се реализира в чист вид, при него равенството е неизменно, защото няма отложено потребление, понеже то съществува само при наличие на стабилни парични отношения. Произвежда се толкова, колкото се потребява и излишъкът от продукти е минимален. Размяната е на основата на еквивалентни количества труд т.е. разменените продукти трябва да заместват еднакви количества труд за своите нови собственици. Това води до естествено разделение на труда, защото всеки се стреми да произвежда това, което му се струва по-лесно и му коства по-малко труд и го разменя за неща, които според него ще произведе с много труд или въобще няма да успее да си произведе сам. Появата на парите като помощно средство в търговията променя качествено възпроизводствения процес, защото макар и бавно те навлизат в потреблението, а от там и в производството доколкото то започва да работи с „вносни“ суровини и материали. Натрупването на лични богатства стимулира производството за поддържане на стоково обезпечение на паричната маса, което означава продуктивни излишък за задоволяване на отложено потребление. Понеже парите са универсално разменно средство, продуктивният излишък се мултиплицира в цялата икономика и създава познатото ни днес явление

ние - свръхпроизводство. Ясно е, че това прави парите „ценни“ и води до сваляне на пазарните цени, което силно редуцира финансовия ефект от производството, което пък намалява производството пак мултиплицирано от универсалността на парите като разменно средство.

По този начин „властта“ на парите „споява“ отделните производства в единен възпроизводствен процес и въвежда циклични колебания. Тук трябва да поясня, че такива колебания има и в допаричния възпроизводствен процес, но там те засягат само отделния продукт или физически свързани продукти и не водят до колебания във възпроизводствения процес. Като цяло той е стабилен и зависи само от съвкупното потребление. Когато се премина от пари към шарена хартия, която е „законно платежно средство“ под контрола на държавата, „властта“ на парите започна да се използва от хората за моделиране на възпроизводствения процес според нуждите на човека. Това „благородно“ начинание се провали пак поради „властта“ на парите, защото се оказа, че и най-върховната власт е съставена от хора, подвластни на парите. Резултатът беше мултиплицирането на цикличните процеси, което доведе до съвременните икономически кризи. Борбата с икономическата нестабилност измести първоначалното желание да се моделира възпроизводствения процес. Впоследствие това желание въобще беше изоставено и единственото, което всички искаха бе успокояване на колебанията, за да може възпроизводственият процес да изпълнява своята функция като основа на обществото. След преживените кризи световната икономическа мисъл стигна до заключението, че цикличността в икономиката не може да се премахне и е най-добре правителствата да приемат икономическата реалност такава, каквата е. В крайна сметка по-добре естествени колебания, отколкото усилен вълни, блокиращи възпроизводствения процес и поставящи на изпитание обществения порядък. Това интересно „откритие“ всъщност е бяло знаме т.е. „икономиката победи Духа“.

Всеки, който има реална представа за живота знае, че това е невъзможно. Потискането на човешкия Дух само увеличава вътрешното напрежение у човека и въпросът не е дали ще избухне, а кога ще избухне. Ясно е, че при съвременните технически въз-

можности последствията ще бъдат достатъчно глобални. Наистина по-вероятно е човек да разруши обществото, което е негово творение, отколкото да се съпротивлява на вродената си нужда от независимост на Духа.

Фактите от нашето съвремие ясно показват какво може да се очаква от бъдещото икономическо развитие и ако сега светът все още е разделен на „развити“ и „развиващи се“ пазари и обедняването на вторите запазва и дори малко увеличава брутния вътрешен продукт на някои държави от „развитите“, то след глобализацията трагедията е неминуема. Всеки, който е запознат с икономиката знае, че тя има собствени закони, които не се интересуват от обществените отношения. Тяхното действие разяснихме в първата част. Стана ясно, че поради специфичността на паричното обръщение, съвременната икономика се стреми към крайности, в които възпроизводственият процес се блокира. **При сегашните разделени пазари износът дава възможност за „крвопреливане“, но при глобален пазар системата се затваря и блокирането на възпроизводствения процес става окончателно и безвъзвратно.** Какво по-логично от това да се търси изход в духовната сфера. Опитът на съвременното общество да раздели единната държава на независими сфери е пряко следствие от тази Духовна активност. В следващата част ще обясним защо опитът не успява, и ще дадем начин, по който Духа да бъде използван за решаването на социалния въпрос.

ЧЕТВЪРТА ЧАСТ

СИЛАТА НА ДУХА

От анализа стана ясно, че парите са проникнали в структурата на единната държава и свързват здраво отделните ѝ части. При опит за разделяне и обособяване на независими сфери със собствени източници на импулс, парите внасят общ импулс в „независимите“ структури, измествайки собствения и обезсмислят опита. Вместо Духовна активност хората в новите структури използват независимостта за проявяване на неконтролирана икономическа активност. Когато това стане явно, държавната власт му противодейства с насилствена забрана за такава активност и тогава се прояви „властта“ на парите. Тя, както изяснихме, се проявява във всички сфери на обществения организъм и навсякъде има отрицателен ефект - потиска собствения Духовен импулс. Изводът е ясен - да се премахне „властта“ на парите. Много пъти е предлагано решението - „премахване на парите“, но както е известно досега то не се е наложило. Обяснението е, че капиталът не иска да се откаже от възможността да експлоатира труда на работника за лична облага. Това не е вярно, защото самите пари нямат никакво отношение към експлоатацията на човек от човека - тя е следствие от „властта“ на парите. Някой ще каже, че това е все едно. Това не е вярно. От анализа стана ясно и тук ще повторя, че **явлението „власт на парите“ не се предизвика от свойство присъщо на самите пари, а е следствие от функцията на парите в обществения организъм.** Изводът се налага сам. След като самите пари нямат власт то можем да премахнем само „властта“ на парите без да премахваме самите пари, които са необходими на икономиката. За целта трябва да разберем кои функции на парите пораждат явлението „власт“ на парите, за да можем премахвайки ги да премахнем самото явление. От тук нататък под термина пари ще разбираме само „законно платежно средство“.

В съвременното общество парите най-общо казано имат следните функции: 1) пресмятане на еквиваленти при търговска размяна; 2) пресмятане на икономическа ефективност; 3) разп-

ределение и преразпределение на обществения продукт. Ясно е, че всеки може да каже още много функции на парите, но те ще бъдат производни на основните три. Ако ги погледнем внимателно, ще видим, че първите две функции са изчислителни и в тях парите физически не участват т.е. те са само стойности без физичен носител. Във третата функция те участват физически като се разменят банкноти и монети срещу стоки и услуги. Точно тук се проявяват особените свойства на парите: 1) те са универсална, абсолютно трайна и безкрайно делима стока; 2) те са анонимни; 3) относително малка физическа форма може да акумулира неограничено количество пари.

Нека поясним тези свойства, защото не им се отделя голямо внимание в икономиката. Първото означава, че парите са стока и се подчиняват на законите на пазара както всички стоки, но са особена стока, защото могат да се разменят срещу всяка друга стока и освен това, колкото и да се делят винаги запазват стойността си, докато обикновените стоки се делят до определено минимално количество, под което те губят стойността си, защото или бързо губят качествата си, или не могат да бъдат ползвани. Например, чувал зърно може да бъде делен на пакети с минимално количество за едно ползване, защото едно или няколко зрънца нямат стойност. Касетка ягоди може да бъде делена до една ягода, но парченце ягода няма стойност. Парите за разлика от обикновените стоки могат да се делят теоретично до безкрайност и винаги да имат някаква стойност (например - лев, стотинка, миладинка и т.н.). Представете си ако един лев е една ягодка в касетката, една стотинка е една стотна от ягодката, а една миладинка е една хилядна от ягодката, и въпреки това нищожното парченце има стойност, на това отгоре и абсолютно трайна. Впечатляващо, нали? Второто свойство на парите означава, че те са ценна книга за притежателя т.е. стойността се разменя в полза на този, който в момента държи в ръка физическия носител (банкнота или монета) и няма въпрос: „Твои ли са парите?“. Третото свойство означава, че на една купюра можем да присвоим 1, 10, 100, 1000... 100 000, ... , 1 000 000 000 и т.н. лева стойност. Това свойство е познато на всички граждани. Да видим сега кои следствия от тези свойства се проявяват в обществото, за да предизвикат

явлението „власт“ на парите.

Най-важното следствие от особените свойства на парите е възможността да бъдат натрупвани както физически (в банкноти), така и виртуално (като сметки и влогове). Средство за трупане на пари е кредитирането (лихварството), разбира се ако можем да си ги приберем с лихвата. Друго важно следствие е широката възможност за придобиване (по законен и незаконен път), защото веднъж взети в ръка, те стават собствени и могат да ни ги отнемат само със сила или с наше съгласие. Поради това, че по условие са ценни книжа на приносител, никой не ни пита за произхода. Това породило явлението „пране“ на пари, но то няма пряко отношение към разглеждания въпрос. От стоквата същност на парите произлиза следствието унаследяване т.е. могат да се завещават, оставят в наследство и унаследяват по право. Тук трябва да обърнем внимание на едно следствие, което икономистите сочат на първо място. Това е, че поради всичките си особени свойства парите се явяват отложено (запазено за бъдещето) потребление. Ясно е, че това следствие прави парите особено привлекателни като средство за осигуряване на бъдещето не само на притежателя си, а и на неговите наследници „до девето коляно“.

Да разгледаме как тези следствия пораждат явлението „власт“ на парите. Ясно е, че самите следствия не са достатъчни, за да предизвикат явлението, защото човек е разумно същество и неодушевен предмет не може да го привлече, ако в самия човек няма нещо, което да породило желание да придобие предмета. В случая с парите явно това нещо трябва да е дълбоко присъщо на самото човешко същество, защото в противен случай явлението нямаше да е толкова повсеместно и непреодолимо. Вече казахме, че желанието за независимост е дълбоко вродено у човека и се явява двигател на човешката активност. Постигането на независимост е и основа за развиване на свободна Духовна активност. Явно е, че желанието за независимост изпитва и един доста силен Духовен импулс. Като отчетем, че човек взема решение за оптималния вариант за действие, след мисловна дейност основаваща се на рационализма става ясно, че парите благодарение на следствията от особените си свойства, са идеално средство за постигане на целта. Яв-

но е, че и явлението „власт“ на парите са проявява благодарение на мисловната дейност на човека, която мотивира желанието да се ползват парите като средство за постигане на високата цел - независимост. Нали пътят към ада е покрит с добри намерения?

Излиза, че за да премахнем явлението трябва да премахнем желанието за независимост, но това е невъзможно, защото то е вродено в самата същност на човека. Освен това върши и много важна работа като двигател на активността. Другият начин е да премахнем особените свойства на парите, но те произлизат както видяхме от функцията, която имат в обществото и по-точно от третата функция - разпределение и преразпределение на обществения продукт. Ясно е, че премахването на тази функция изисква тя да бъде заменена и просто да стане излишна. **Ако човек вследствие на една чиста Духовна активност достигне до познание за същността на отношението между човека и обществото, то той ще разбере, че само в него може да придобие свобода на Духа и достатъчно свободно време, за да развива Духовна активност, която да го води към съвършенство и в същото време ще му дава импулс за действия, които подобряват обществените условия и усъвършенстват обществените отношения за постигане на още по-голяма лична свобода.** Това може да изглежда много сложно и неразбираемо, но казано просто, само ако обществото стане осъзната вътрешна човешка необходимост, хората ще проявяват активност по посока на неговото укрепване и развитие.

Днешният човек ползва обществото като база за развитие на икономическа активност с цел печалба без да се интересува от вредата, която му нанася, казвайки: „Не мога да ги мисля!“. В крайна сметка той реже клона, на който седи, защото разрушавайки обществото премахва и възможността да развива своята икономическа активност, защото тя е възможна само при наличие на обществено разделение на труда. От тук можем да заключим, че обществото е попаднало в прост, но много здрав капан, защото тези, които са осигурили своето съществуване и имат много свободно време, вместо Духовна развиват икономическа активност, а другите са заети с „насыщния“ и нямат време за Духовна активност. Ясно е, че в такъв случай е невъз-

можно да се очаква по пътя на еволюцията да се измъкнем от капана. По-вероятно е да се стигне до разрушаване на самото общество. От анализа на общественото развитие разбрахме, че вината за попадането в капана носи държавната структура, която със сила наложи икономическата принуда като по този начин даде първенство на икономическата активност. Явно нейна задача трябва да бъде и разчупването на капана. Само по този начин тя може да се освободи от грижата за поддържане на обществената стабилност, която вече не е по силите ѝ, защото е останала без обществена подкрепа и ѝ се налага да ползва административни методи и репресивен апарат.

Без развиване на Духовна активност от гражданите, която да доведе до решение на обществените проблеми, отвътре усилията на държавната власт са обречени, защото само усилват административния гнет. Казано просто, който е създал „властта“ на парите, той да я премахне. Явно това не може да стане със закон. От анализа на проблема разбрахме, че „властта“ на парите е твърде сложно явление, за да се премахне с един единствен ход. От една страна то се корени в една важна функция на парите, от друга се поддържа от изградената мисловна схема предавана от поколение на поколение като „жизнен опит“. Ясно е, че за успешното премахване на явлението ще трябва система от действия.

Като първа крачка трябва да се изведат парите от разпределението на обществения продукт. Това обаче трябва да бъде неявно, за да не влезе в противоречие с мисловната схема изградена в общественото съзнание. За целта не е достатъчно само да се премахне използването на веществената форма на парите (кешовите плащания). Важно е да се смени принципа на разпределение: не според парите, които човек може да предложи на пазара, а според значението, което има резултата от неговия труд за обществения организъм. Това е много важно, защото сега парите, които човек притежава му дават „право“ да потребява обществен продукт от вид, качество и количество според количеството на парите и следователно може (и трябва) да бъдат заменени от директно право на употреба в зависимост от обществения ефект от неговия труд. За да не каже някой, че „тук мирише на комунизъм“ ще обясня. Парите сами по себе

си не притежават никакво право, за да го „дават“ на притежателя си, но понеже са „законно платежно средство“, обществото им присвоява стойност по която те могат да бъдат разменени срещу обществен продукт. Когато купувачът пожелае да ги даде, а продавачът да ги придобие срещу нещо, което притежава, се реализира тяхната стойност. Изглежда сякаш парите притежават някаква стойност, но това е заблуда, защото самите хартии не притежават никаква стойност извън тази, която им е дадена от обществото със закон (затова са и законно платежно средство) т.е. купувачът всъщност ползва право дадено му от обществото, но не пряко на него, а чрез материален носител, който уж го притежава. Това се вижда много ясно, когато обществото реши да смени „законното платежно средство“ (смени парите), старите изгубват стойността си и тогава хората разбират заблудата си и им става доста неприятно. Всеки финансист знае, че смяната на парите е „твърде непопулярна“ мярка, защото разколебава „доверието в парите“.

Преминаването към директно право ще има редица положителни ефекти. Понеже правото е нематериално, то не може да бъде откраднато. Пак поради това директното право не може да бъде отстъпвано, а за да се измени трябва да има действие от страна на притежателя, което да има обществен ефект. По този начин се изключва придобиване на право без обществена полза или чрез антисоциално действие т.е. недобросъвестно поведение, престъпление, подкупи и др. Тези антисоциални явления сега са възможни поради материалния носител на правото, защото размяната става извън обществените отношения на базата на междуличностни отношения, които не могат да бъдат контролирани и точно поради това са привлекателни за хората, търсещи личен успех независимо от обществения резултат.

Явно възможността едно толкова важно обществено право, като правото за потребяване на обществен продукт, да се дава и отнема без участието на обществото силно деформира междуличностните отношения, които по природа се базират на Духовна активност и по никакъв начин не способства за издигане ролята на обществото в личния живот на индивида. Защо да се чудим, че общество днес е празна дума, а младежите

са склонни да „забогатяят“ дори с цената на антисоциално поведение? Дотук спирам с изказванията „за“, понеже ако тези прости факти не помогнат и „свалянето на звезди“ няма да свърши работа. Доводите „против“ оставям на този, който не е съгласен с предложението.

Сега искам да обърна внимание върху някои по-важни икономически последствия от предложението. Първо - ще изчезнат финансовите кризи, второ - няма да има обща криза на свръхпроизводство, трето - данъците стават ненужни, четвърто - разгръща се свободна икономическа активност като следствие от една свободна Духовна активност, което е гаранция за успех в бизнеса. Понеже разбирам, че това звучи като приказка ще обясня как се стига до тези икономически последствия.

Първото е ясно. Доколкото потреблението се основава на делегирани права, а не на размяна на пари срещу стоки, то няма да има възможност за късата формула пари - кредит - пари прим ($P - K - P'$) и не може да се стигне до недостиг или излишък на пари. Второ, понеже производството не се регулира от парите, които имат инвеститорите, а от потреблението, което е свободно, понеже няма цени на стоките, произведената свръхпродукция не може да бъде продадена като се сваля цената или се намалява печалбата, а просто производството ѝ спира докато не се потреби свръхпродукта. Но най-важното в случая е, че това не се отразява на другите продукти, защото няма финансово-кредитна система, която да ги обединява. Свръхпроизводството е естествен резултат от икономическата дейност, но доколкото засяга отделен продукт, то не се отразява на цялостната икономическа активност и като следствие тя е в динамична стабилност, а при наличие на съвременна система за отчитане на потребените количества, която както ще видим е следствие от преминаването към новия принцип на разпределение на обществения продукт, свръхпроизводството ще бъде в съвсем малки количества и ще върши функция на запас за непредвидени случаи.

Най-интересно е третото последствие. То е напълно непонятно на съвременните икономисти, но обяснението е много просто. В сегашната икономика собственикът на средствата за производство придобива право на собственост върху произве-

дения продукт, който после разменя срещу необходими нему стоки или пари. Ясно е, че държавата, която е представител на духовната сфера не произвежда продукт, който да размени, но трябва да потребява, защото във властта работят хора, които потребяват обществен продукт, за да задоволяват потребностите си. За да се осъществи това държавата придобива „по закон“ част от произведения обществен продукт под формата на пари, с които купува нужните ѝ продукти на пазара и заплаща труда на държавните служители. Събраните по този начин пари оформят приходите в държавния бюджет. След промяната собственикът на средствата за производство предоставя целия произведен продукт на обществото, а срещу това обществото му делегира право на потребление пропорционално на обществения ефект от неговия труд. Държавата като обществена структура може да потребява продукта, който ѝ трябва без да го взема чрез принуда, а това означава, че няма нужда от данъци. Това означава също, че държавата няма да има никакви икономически функции в обществения организъм. Четвъртото последствие също е ново за икономиката, но то е особено важно за новото общество и затова ще започне на нов ред.

В сегашната икономика, човек за да развие някаква икономическа активност се нуждае от начален капитал. Но това противоречи на общоизвестния факт, че „човек идва гол на този свят“ и следователно единствения начин е, да се ползва натрупаното от предишното поколение. Повечето хора заявяват, че трупат за децата си, за да имат те на какво да стъпят (в смисъл начален капитал). В болшинството от случаите обаче, оставеното не са пари, а някакъв бизнес, който макар и да дава доход обикновено не е по вкуса на наследника и граденото се пропилява, защото е неликвидно макар и да работи. Освен това като се има предвид натиска, който родителя оказва върху детето си да поеме бизнеса и продължи традицията, ясно е, че това силно ограничава възможността за свободна икономическа активност. Получава се проблема наречен смяна на поколенията. Бизнес, граден в продължение на десетилетия под действието на Духовен импулс се превръща в акционерно дружество с безличен управителен съвет без Духовен импулс, но гонещ печалба на всяка цена или попада в ръцете на служители, работещи

за заплата, а често пъти фалира, поради простата причина, че наследникът не става за този бизнес. Няма нужда да изреждам повече. Проблемът явно е много сериозен.

След промяната човек достигнал до решението да предприема икономическа активност има на разположение целия свободен обществен ресурс. За целта просто трябва да заяви това свое желание пред обществото и да започне работа. Ако неговата дейност донесе полза за обществото, той ще продължи работа до когато желае и естествено ще може да я разширява и усъвършенства, ползвайки икономическия ефект. Ако дейността не донесе полза на обществото или се окаже икономически неефективна, той ще фалира т.е ще предостави за ползване като обществен ресурс всичко, което е получил, за да бъде ползвано от други желаещи да проявят икономическа активност. Поради законите на възпроизводствения процес, колкото повече икономическа активност се развива, толкова повече продукт се влива в обществения ресурс, следователно единственото определящо нещо за започване на някакъв бизнес е желанието на човека. Това е пълното разгръщане на свободна икономическа активност, а това, че тя ще бъде следствие от една свободна Духовна активност (защото няма друга причина), ще гарантира нейния успех, тъй като всеки ще се захваща само с това, което желае и чувства, че може да върши, а не с това, което по волята на случайността се е оказало възможно в момента. След като видяхме, че явлението „власт“ на парите разрушава обществото и неговото премахване не само е необходимо, а и достатъчно полезно, да видим системата от действия, която според мен е възможно да бъде приложена за решаване на проблема.

Съвременната финансово-кредитна система съдържа в себе си решение на въпросния проблем. Необходимо е само да се приеме новото виждане за ролята на парите в обществения организъм. освен това както вече казах промяната трябва да бъде основана на новия принцип, но да прилича външно на познато нещо, за да се осигури плавен преход като познатата стара форма се напълни с ново съдържание. Става въпрос разбира се за безличните разплащания. Повечето държави се опитват да ги направят задължителни, защото от тях добиват информация

за състоянието на икономиката и поради обществения си характер не могат да се укрият. При кешовите разплащания, които стават в междуличностните отношения участниците трябва сами да заявят извършеното, което те не правят ако нямат интерес и икономиката остава скрита картинка за обществото. Ясно е, че това се прави от правителствата не защото искат да решат проблема с явлениято „власт“ на парите, а за да се улесни събирането на данъците, което не е по вкуса на данъкоплатците и те се стремят да избягват тези форми на разплащания.

Днешната финансово-кредитна система познава много форми на безналични разплащания като платежни нареждания, няколко вида чекове, финансови бонове, кредитни карти, „интелигентни“ електронни карти наречени „електронни пари“ и др. Като най-перспективни виждам „електронните пари“. Първо те са универсални, лесни за ползване и сравнително трудно се фалшифицират т.е. по-трудно от хартиените пари. Друго предимство е, че тези карти имат вграден процесор със собствена памет, която съхранява информация за собственика и по време на използване води диалог със системата, чрез която се извършва разплащането, което прави събирането на информация за пазара лесно без допълнителни усилия. Първата стъпка трябва да бъде въвеждането на „интелигентна карта“ (ИК) в крайното потребление като единствено средство за плащане. Оправдането може да бъде за облекчаване на клиента, за да се премахнат кражбите на пари, да не се подлагаме на риск от фалшиви банкноти и други. Ако има желание, повод ще се намери. Ясно е, че за въвеждането на ИК трябва да се изгради единна компютърна мрежа, която да обхване цялата територия. Тя ще се изгради от три паралелно работещи системи. Едната е финансова с център МФ или друга институция, която ще поеме тази функция. Тя ще следи движението на „парите“. Втората е стоквата с център стоквата борса, която ще следи стокооборота и ще отговаря за контрола на стоката от нейното раждане през целия ѝ живот до нейната смърт (физическо потребление). Третата система е статистиката, която събира „парите“ и „стоките“ в единна икономическа информация за обществено ползване. Ясно е, че и трите системи обработват едни и същи данни с различна цел, което гарантира сигурната работа и мини-

малната грешка при отчитането. Ясно е също, че чрез своята лична „интелигентна карта“ всеки човек се появява едновременно и в трите системи. В първата като субект от финансово-кредитната система. Във втората като икономически субект, а в третата като обществена единица. Доколкото това е едно и също лице то данните и в трите системи трябва да съвпадат, което улеснява контрола над данните и прави трудна фалшификацията им. Самото разплащане става чрез терминали при търговците. Те са свързани към единната компютърна мрежа и от там с трите системи за отчитане на сделката. Финансовата отчита трансфер на пари, стоквата - движението на стоката, а статистиката - икономическия ефект за търговеца и потреблението за клиента т.е. с едно движение сделката е платена и осчетоводена. Следващият, моля!

Следващата стъпка е въвеждане на същия принцип и на пазара на суровини и материали и средства за производство. Ползва се същата единна компютърна система, но срещу данните на лицето в статистиката се отваря бизнес файл (страница на икономическия субект). В него се отразяват данните за икономическата активност на субекта, въз основа на която той получава права за потребление. Ясно е, че тази активност може да бъде водеща и поддържаща. Водеща проявяват хората, които заявяват, че ще приведат в изпълнение своя идея и го направят, а поддържаща - всички, които ще приемат да им сътрудничат. Срещу своята заявка водещият получава право да ползва за нуждите на своето предприятие свободния материален ресурс на обществото, а чрез междуличностните отношения ползва интелектуалните способности и трудови умения на неговите членове за „оживяване“ на своята идея. Как практически става това?

Що се отнася до поддържащата икономическа активност човек се регистрира с личната си „интелигентна карта“ чрез своя работодател. Ако е решил да прояви водеща икономическа активност, той се регистрира лично в статистиката по местоживееене или където е решил да развива водеща икономическа активност, срещу което получава лична „бизнес интелигентна карта“ (БИК). Тя е сходна по конструкция и качества с личната ИК, но външно се различава и на нея е информацията от

бизнес файла. При активирането на личната БИК лицето се явява икономически субект и купува и продава стоките по цена, при което се изчислява икономически ефект, в резултат на който обществото чрез статистиката делегира допълнителни права за потребление, отразяващи се на личната ИК, с която обаче стоките могат само да се придобиват само за крайно потребление и не се отразява цена, а само натура. Ясно е, че с личната БИК не може да се купува от магазин, а само от поделенията на стоковата борса. При прекратяване на дейността поради невъзможност да бъде продължена (фалит) или по лично желание, бизнес файла се закрива, а ресурса, който е бил собственост до този момент се предоставя на обществения ресурс като свободен за ползване от други желаещи да развият икономическа активност. В зависимост от други обстоятелства, които ще обясня по-нататък, този човек запазва или губи допълнителните права за потребление.

Независимо от това той може отново да започне друг бизнес или след време да поднови стария, но отначало, защото малко вероятно е ресурсът, който е предоставил на обществото, да съществува все още в непроменен вид и да не е получен междувременно от друг желаещ. Ако все пак ресурсът осъществява, няма проблем да „възстанови“ стария бизнес.

Сега за технологията на изграждане на предприятието. След като получи личната си БИК, новият бизнесмен се обръща към борсата и „закупува“ необходимите му средства за производство, суровини и материали. Чрез съответната страница на статистиката влиза във връзка с хората, които са решили да работят в предприятие от неговия вид. След като производството започне и се появи продукт, той се депозира на съответния сегмента на стоковата борса, където очаква своя купувач в лицето на търговеца. В съответния борсов сегмент стоката съществува под формата на информация (възможно най-пълна), а физически стои в склад на производителя или в депозитен склад на стоковата борса, но съхранението ѝ там се заплаща от производителя. След постигане на споразумение, търговецът придобива стоката, а производителят - договорената цена.

Тук се получава интересно явление. Търговецът купува стоката по цена, но я продава в натура т.е. като потребителна стой-

ност. Ясно е, че той не може да продаде стоката като ѝ намали цената или да спечели като я увеличи, защото клиентът не плаща пари, а ползва право на потребление в натура и за него няма значение цената, а нуждите, които задоволява съответният продукт. Икономическият ефект за търговеца идва от разликата между пазарната цена формирана на борсата и цената на придобиване, която той фактически заплаща, защото при придобиване на стоката от клиента, за търговеца тя се осчетоводява като продажна - борсовата цена в момента. Това практически изключва спекулата и повишава скоростта на оборота, доколкото борсовата цена има по-голяма вероятност да падне, отколкото да се повиши. Цената в случая има значение само за изчисляване рентабилността на производството, а самото произведено количество се определя от потреблението, което не се интересува от цената.

Интересно е как се формира печалбата на производителя? Както вече казах предприятието се изгражда и пуска в експлоатация като се ползва свободния в момента обществен ресурс. Това е един вид кредит, който обществото отпуска на желаещия да проявява икономическа активност. Но той е материален ресурс на обществото и се връща едва след прекратяване на производствената дейност (ликвидиране на предприятието). Ако ползваният обществен ресурс е ограничен и представлява интерес за други желаещи да го ползват, върху неговата стойност се начислява лихва, която се плаща лично от собственика на предприятието, който го ползва. По този начин се гарантира ефективното ползване на обществения ресурс. Лихвата е дължима в пълен размер след изтичане на гратисния период, който е равен на продължителността на един производствен цикъл, изчислен среднестатистически за дадения вид производство, за да бъде равнопоставен с вече действащите производства. Ако производството не тръгне навреме, лихвата го „убива“, защото няма от къде да се вземе освен от произведена продукция, след като я „плати“ търговеца, поради отсъствие на финансово кредитиране.

Ако предприятието потръгне, собственикът отчислява от прихода от продажби лихвен процент равен на средната рентабилност на производствата от същия вид в региона. Доколко-

то по условие той не изплаща главница, лихвите върху началния капитал стават негов постоянен спътник. Това се прави, за да се стимулира от една страна пестенето на свободния обществен ресурс, защото по-малко кредит - по-малка сума за лихви, и повишаването на рентабилността, за да се увеличи икономическият ефект за собственика. Доколкото няма работна заплата (средно право на потребление) т.е. заплатите навсякъде са еднакви, то работникът ще работи това, което му харесва там, където му е най-лесно, при което се оформя средна норма на експлоатация, която ограничава нарастването на рентабилността за сметка на работната заплата. Ако ги претовариш работниците напускат, а доколкото (както после ще разберем) има минимално гарантирано ниво на потребление няма икономическа принуда, която да ги върне на работа, която не им харесва. Остава да се печели от повишаване на производителността на труда и въвеждането на нови технологии, което е и гаранция за прогрес. Ако продуктът е нов без аналог случай, който ще се среща често поради свободната Духовна активност, то кредитът е безлихвен, а цената се определя като производствени разходи плюс средностатистически процент рентабилност за отрасъла. Това е пряко стимулиране на качествено новите продукти. Ако пазарът го отхвърли като ненужен т.е. хората откажат да го ползват, защото търговецът има сметка поради възможността за голяма отстъпка, защото рентабилността не е обременена с лихва, то разходите за „заплати“ ще убият предприятието въпреки липсата на лихва върху стойността на ползвания ресурс. Тук както и навсякъде „заплата“ е образно казано, защото работникът не получава пари, а вследствие от ефективността на труда си получава право на увеличено потребление и ако не го получи след определения срок работа, той напуска, а предприятието се разпада или продължава да работи на чисто дружески отношения без икономически ефект. Това най-вероятно ще редуцира персонала и ще се премине от производствена към развойна дейност. Като се има в предвид, че докато не покажат икономически ефект те ще си останат на минималното гарантирано потребление, това си е чиста работа „на ползу роду“. Тогава те ще имат право да се освободят от ненужните производствени мощности срещу еквивалентни по

стойност суровини и материали за изследователска дейност. Когато и това приключи без да се постигне икономически ефект, то дейността се самоблокира и предприятието фалира поради физическа невъзможност да продължи дейността. Това разбира се не им пречи да започнат отначало.

По-интересен е случаят, когато опитът е успешен. Тогава печалбата, която получава може да се реинвестира цялата без ограничение за придобиване на нови мощности или за разкриване на нови производства или развойна дейност (както му хареса на собственика), но докато не започне да я прехвърля в личната си ИК, той ще си остане на минималното гарантирано ниво на потребление. ако въпреки това собственикът избере пътя на реинвестицията, може да придобие чрез покупка активи и суровини, което ще му донесе по-висока норма на печалба, но с цената на лишения. Разбира се той може да продаде новопридобитите активи на фондовия пазар и получената сума ще му осигури право на по-голямо потребление, но това е дълъг път. Ако собственикът ползва печалбата, а за развитие ползва свободния обществен ресурс, пътят към успеха е много по-кратък, защото зависи само от личната предприемчивост. Всичко придобито чрез личната „интелигентна карта“ е лична собственост, която не се онаследява, а след физическата смърт на собственика или преди това по негова воля преминава в свободния обществен ресурс като стока, която може да бъде придобивана от хора със съответните права на потребление за лично ползване или бизнес. Това засяга главно недвижимите имоти, което силно ще охлади желанието на хората да „инвестират“ в такива имуществва, защото важно е човек да живее, а не да трупа.

Да разгледаме и самата система от права за потребление. Най-напред бизнеспотреблението. То се извършва с личната БИК и е ограничено от желанието на човека и възможностите на пазара. Как рационално човек регулира своето желание вече казахме по-горе.

Внимание!!!

Длъжен съм да предупредя любезния читател, че следващите редове не са за хора със „слаби нерви“. В днешно време, когато са на мода лозунгите за неограничените възможнос-

ти, богатия избор, свободния достъп до всяка стока и други „свободни“ и „неограничени“ идеи, термини като: „ограничено потребление“ и „лимитирано ниво“, могат да имат много сериозни и непридвидими последици за душевния мир и психическото здраве на читателя. Ако все пак той реши да продължи на своя отговорност, искам да му предложи една „спасителна сламчица“, една пътеводна нишка в дебрите на „посткомунизма“, които го очакват, а именно:

Скъпи приятелю!

Огледай се около себе си! сред всички тези лъскави реклами до какво успя да се докоснеш? Какво ти влезе в устата? Бръкни в джоба си и помисли дали някой не те заблуждава. Май не се получи нещо работата с неограниченото потребление, а когато разбереш, че 80% от населението на света е на твоя хал, може би ще усетиш същността на следващите редове.

Сега да разгледаме личното потребление. Неговата система е доста по-сложна. Най-общо то е разделено на три нива. Най-ниското е ограниченото потребление (ОП), второто ниво е лимитното потребление (ЛП) и третото - неограниченото потребление (НП). Първото ниво е група от два вида ограничено потребление. Първият вид е правото на малолетните граждани. То включва готови храни, облекло и обувки, които са безлимитни (какво означава това ще поясним после), пълно здравно обслужване и пълно образование според желанието на индивида, както и ползване на всички обществени културни институции. Всичко това може да бъде придобивано с личната ИК на непълнолетния гражданин. Вторият вид ограничено потребление е минималното гарантирано ниво на потребление. То включва всичко от правото на малолетни плюс право на единствено стандартно жилище по обществен норматив в зависимост от семейното положение и броя членове в семейството, тяхната възраст и пол, право на консумации (комуникации, ток, вода, отопление), всички хранителни продукти (без лимитните) и стоки с дълготрайна употреба (само втора ръка). Към тази група на първото ниво спадат всички хора, които по една или друга причина не произвеждат продукт, който да задоволява каквато и да било обществена нужда (безработните). Второто ниво на

потребление - лимитното, също има две групи. Първата група ползва всичко от минимално гарантираното ниво на потребление плюс всички услуги (без лимитните), всички видове продукти (алкохол, цигари и др.), нови стоки с дълготрайна употреба с право на подмяна (домашно оборудване - на 3 год., автомобил на 5 год., жилище - на 10 год. и т.н. по схема).

Втората група на лимитното потребление включва бизнесмените, чиято лимитна част се увеличава заедно с доходите им. След като премине определена граница, преминава в следващото ниво - неограничено потребление, границата всъщност е размита и нивата преливат едно в друго, така че човек трудно може да усети лимита ако не го търси нарочно. Тяхното потребление е ограничено само от личното им желание и възможностите на пазара. След като гражданин се задържи определено време на някое ниво, той може да го запази завинаги т.е. пенсионира се. Ясно е, че това не представлява интерес за хората от първо ниво, но е перспектива за хората от второ и особено от трето ниво. Например, ако човек се задържи на второ ниво 30 години, независимо дали с прекъсвания ще направи толкова години на това ниво, го запазва до края на живота си. И ако човек е бил 15 години на трето ниво пак независимо от прекъсванията пак си остава с неограничено потребление до края на живота си. Разчетите показват, че ако всичко върви нормално човек между 50 и 60-годишна възраст може да достигне пенсиониране на желаното от него ниво. Разбира се ако той не прояви водеща икономическа активност няма да постигне трето ниво.

Сега да обърнем внимание на третото ниво т.нар. неограничено потребление. Тук както казах се намират бизнесмените с много високи „доходи“, но по интересно е, че тук са всички изявени творци на културата и науката, магистратите, висшите държавни служители (полицаи и военни), всички хора заемащи обществени изборни длъжности (политици - при тях „пенсионирането“ става по брой мандати или стаж). изкуството, науката и културата по традиция наричаме духовна сфера, но тя често е свързана с икономическа активност. Така „писането“ на музика е духовен акт, но писането на музика за пазара е икономическа активност. Фундаменталните научни изследвания са

духовен акт, но технологичното експериментиране е проява на икономическа активност.

Явно нещата са толкова преплетени, че в момента нашето общество предпочита да остави т. нар. духовна сфера да се издържа от икономическата си активност. Предлогът е да служи на обществото (разбирай капитала). интересно е, че хората, които са склонни да проявяват чиста Духовна активност и то с успех, нямат склонност към икономическа активност. ако тези хора са без възможност да задоволяват своите нужди, те стават негодни за работа, защото икономическата принуда убива Духовния импулс. Това, което един е открил, макар и да не знае какво да прави с него, друг ще приложи успешно с материална полза и икономически ефект. Чистата Духовна активност макар и да няма в момента пряк резултат очертава бъдещето и тласка науката напред. Без нея тя се рови във факти и резултати (т.е. минали неща), а от тях не може да се открие бъдещето. Духът напротив, експериментира и дава материал за научния анализ, като по този начин движи науката напред. Като си говорим за духа и науката стигаме до основана на научната постройка - образованието. Тук трябва да се спра по-подробно поради многото коренно нови неща, които трябва да се направят.

Първо, в общество освободено от икономическата принуда, образованието трябва да осигури възможност за проявяване на собствения Духовен импулс и по този начин да гарантира активността на човека, когато няма какво друго да го принуждава към активност. Сегашната образователна система поставя в основата на всичко програмата, т.е. поредица от стъпки, твърдо установена и еднаква за всички ученици. Такава система е добра за единната държава, защото уеднаквява бъдещите граждани, но е неприложима в свободното общество, защото то разчита на това, което тя премахва - индивидуалната изява, базирана на собствения Духовен импулс. Когато едно дете върви по-бързо т.е. възприема и запомня предадения материал, то може и да бъде прехвърлено в интензивен курс, но когато запомня по-бавно то попада под натиск на системата, за да „настигне“ другите. Ясно е, че не винаги дете, което запомня бързо и „попива“ информацията има най-големи заложби, както и обратното не означава липса на собствен Духовен импулс. Това

налага индивидуален подход и собствена програма за натрупване на информация.

Второ, в днешното общество учителят е служител. Попаднал поради стечение на обстоятелствата в дадено учебно заведение, той работи за заплата, която е по-ниска от тази на работещите в реалната икономика. Явно това не благоприятства проявата на собствения Духовен импулс и силно намалява ефективността на неговия труд.

Трето, учениците са натоварени с материалното осигуряване на учебния процес. Това налага учителят да се съобразява с икономическите възможности на учениците и не може да ползва ефективно възможностите на програмата. Решението е много просто. Учителят поема материалното осигуряване на целия учебен процес. Предимствата на това предложение са неоспорими, но то би изисквало от учителя да проявява икономическа активност, което е свързано с ползване на лична БИК. От друга страна ползването на лична БИК, открива пътя към изцяло частни училища. Те по своята същност са производствени предприятия, макар и от особен вид. Произведената продукция са знаещи и можещи хора. Но тя освен количествен, има и качествен показател, а той е личната активност. И днес има много млади хора, запасени с достатъчно знания и дори придобили умения в процеса на обучение, но тяхната лична активност е отчайващо ниска и се изразява главно в „търсене“ на работа. Отначало „по специалността“, а впоследствие „някаква“ стига да „дават пари“. Когато им се предложи сами да си „направят“ бизнес те не успяват. Има разбира се обективни причини като специализирано обучение, липса на мениджърски умения, лоша конюнктура. Често пъти обаче тези млади хора проявяват икономическа активност в съвсем друга сфера, а не в тази, в която са специалисти. Това се обяснява с разкрила се моментна възможност, но причините са доста по-дълбоки. Те се коренят в порочната практика при избор на бъдеща професия от децата. Определящо в тази практика е мнението на родителите, обществения престиж на бъдещата професия, икономически интереси (семеен бизнес, конюнктура и др.), а на желанието на самото дете не се отдава никакво значение (то е още малко).

Явно при този начина на „избор“ ще имаме много млади хора знаещи и можещи, но без вътрешен импулс да практикуват придобитото. Няма нищо чудно тогава, че те „търсят“ работа, но не искат собствен бизнес по специалността. Даже да се създаде възможност за бизнес без никакви ограничения и някои от тях почувстват своето призвание ще им бъде необходимо тепърва да усвояват нови знания и умения, което е трудно и малко вероятно да стане. Тези млади хора вече са осакатени, но това е малката беда. Трагедията е, че на голяма част от младите хора нищо „не им идва отвътре“, а разчитат само на външен импулс. Те са духовни инвалиди. Разглеждам тези факти, за да покажа важността на идеята за свободното образование, предвиждащо отказ от единните учебни програми, свидетелства, дипломи и други екстри на съвременното образование. В своята идея предвиждам нова роля на учителя. Той трябва да стане всеотдаен помощник на младия човек по трудния път на себепознание, защото то е единственото, което има някакво значение за бъдещата му реализация. Що се отнася до специални знания в ерата на информацията това не може да бъде никакъв проблем. Веднъж открил своето призвание, той много бързо натрупва специализирани познания, за да премине към практическа реализация. Ясно е, че колкото по-бързо човек стигне до това себепознание, толкова по-ефективен е бил учебния процес. Тази сложна и отговорна задача би могла да се поеме само от човек, за който обучението не е професия, а призвание, защото само човек изминал целия път на себепознанието може да помогне на друга да намери своя път. Учителят (засега ще го наричам така) трябва да бъде високо ерудиран с ярко изразен Духовен импулс като основа за действие. Специалните знания на този етап нямат никаква полезност, защото пречат на обективния поглед. Детето тогава е „черна кутия“, която поглъща всичко, но няма изходяща информация. Основната задача на този етап е на вниманието му да се предложи възможно най-много и да се следи интереса, ориентацията и евентуално неговите желания.

Основната задача на учителя от началното училище е да покаже на децата всички възможни начини за получаване на информация. Да им покаже колко е важно да можеш да четеш

и пишеш, а не да ги кара да четат и пишат. На втория етап децата вече са в малки групи, където се научават да ползват отделните информационни източници, като за целта по собствено желание с помощта на учителя се учат да четат и пишат (на ръка и на клавиатура). На този етап те се запознават с всички сфери на човешкото познание (наука, изкуство и култура). Макар и повърхностно, то ще даде възможност детето само да определи своя интерес. На следващия етап учениците се групират по интереси и се поемат от учители със специалност. Малка част от децата ще останат интердисциплинарни. Те ще продължат без специализацията да се задълбочава. Следващия етап, който сега отговаря на средния курс е времето на специализацията. Тук всеки намира своята професия, а интердисциплинарните определят своя научен профил.

Дотук очертахме четири етапа на образователния процес: първия отговаря на днешната предучилищна, втория на началния курс (от 1 до 4 клас), третия на основния курс (от 5 до 8 клас) и четвъртия на средния курс (от 9 до 11 клас). Тук образователната програма свършва. По-нагоре всеки сам търси своя „професор“ - няма курсове, групи и дипломи. Ако нещо можеш - покажи!

Ресурсното обезпечаване на тази система не е по силите на някакво правителство, защото ще претовари бюджета с разностранни искания, а във връзка с централизираната система на разпределение, която ползва бюджета, ще предизвика злоупотреби и неефективност. За да задейства системата трябва да се осигури на учителя достъп до свободния обществен ресурс както на бизнесмените. Това двойствено положение (на икономическа и духовна активност) не бива да става причина да се определя училището като икономически субект и да му се търси икономическа ефективност. При наличие на пълна свобода на личността основния икономически ефект на училището е успешната реализация на младия човек т.е. процента от тях, който проявява успешна водеща икономическа активност, а не само поддържаща.

Друго интересно е, че никъде не се споменава ролята на родителите. Това е така, защото в началния етап на промяната те ще играят повече негативна роля поради традиционното мис-

лене. Много по-добре е да се заложи на личните качества и желания на индивида. Това ще премахне необходимостта родителите да се товарят със задължения, които те не могат да изпълнят поради липса на качества. Най-добре в случая е да не им се възлага никаква задача, та ако не могат да помогнат, поне да не пречат. Впоследствие, когато възпитаните по нов начин млади хора станат на свой ред родители, те ще намерят начина да помогнат на децата си ако решат, че има нужда. Ако детето прекарва в училище 6-8 часа, в къщи прекарва два пъти повече време. Ако това време се използва успешно ще се усилва ефекта от учебния процес, но ако въздействието е негативно то може да обезсмисли самия учебен процес. Тук не може да се каже нищо повече, защото принципа на новото общество е свободния човек воден от собствения си Духовен импулс да определя своето поведение и никой не е длъжен да поема отговорност за друг човек, а когато я поеме тя не му дава права върху свободата на подопечната личност. Днес звучи страшно родител да няма право да спре детето си да не извърши нещо, според него неправилно, но е факт, че децата изпитват по-голяма привързаност към родителите си, отколкото те към тях. Това означава, че детето се стреми към родителската опека и проблемът е как то да стане самостоятелно, като първа крачка към свободата на личността.

Явно засилването ролята на родителя е погрешен ход, който само възпроизвежда родителската ценностна система в новия индивид. Митът, че децата са продължение на родителите, даващ основание за твърдението, че ще се грижат за него като за себе си (т.е. най-добре), е дълбоко погрешен и не почива на никакви реални факти. Макар родителите да имат пряко участие в създаването на новото тяло, те не могат и нямат право да се намесват в развитието на новата личност, защото тя няма нищо общо с тяхната. Разбирам, че това звучи странно, но ако детето беше чисто продължение на родителите, понеже от двама родители могат да се получат доста нови индивиди, скоро светът ще се напълни с еднакви личности. Това разбира се не става, но ползвайки тази заблуда хората се товарят с непосилната задача да създадат нова личност „по свой образ и подобие“. Естествено това начинание е обречено на неуспех, защото

то само независимостта е основа за развитие на пълноценна личност, а когато на един човек се възлага задачата да накара друг да се подчинява на някакви „морални“ норми, няма как да се мине без принуда, още повече, че отвсякъде детето е заобиколено от „морала“ на парите.

Например, собственикът на дискотека приема продажбата на алкохол и цигари на младежи като чисто икономическа активност с цел печалба (задоволява потребности) и не се интересува, че в неговото заведение се продават наркотици щом привлича клиенти и се бори против всяко ограничение в свободната търговия. Според него най-неморалното нещо е да се отнема правото на печалба (нали той не заставя никой да върши нещо, което не иска). Естествено родителите спират децата си от посещенията в тези заведения без да могат да обяснят защо. Децата не могат да разберат защо ако нещо е лошо то съществува. Защо хората ще търпят нещо лошо? Единственото решение за родителите е ограничаване на личната свобода на детето. Доколкото обществото разчита родителите да свършат това, което то по „обективни“ причини не може да върши, техните действия се одобряват и подкрепят, което само увеличава натиска върху децата, а съответно и тяхната реакция. Така в обществен план резултатът е нулев, а в личен план отрицателен т.е. децата стават все по-лоши, а обществото „тъпче на едно място“.

Явно тези млади хора, утре ще имат особено чувство за обществен морал и днес сме свидетели, как същите младежи се отнасят към обществото. Ако тази тенденция се запази, от него (обществото), ще се очаква да бъде неизчерпаем извор на потребители, готова на всякакви условия високо квалифицирана работна ръка и успешно да защитава парите и печалбите на бизнесмените. Това е невъзможно, както по икономически, така и по чисто човешки причини, защото освен че ще бъде крайно поляризирано, то ще се характеризира и с извънредно висока степен на репресия, поради невъзможността да се проявява каквато и да било активност, без пари, не зависимо от собствения Духовен импулс. Това неминуемо ще доведе до неговото (на собствения Духовен импулс) подтискане и съответно, от една страна до апатия, а от друга до ръст на престъпността. Тази

твърде нерадостна перспектива, може да бъде избегната, само при наличието на едно правилно разбиране за ролята на обществото в човешкото развитие, както и на отношението човек - общество, за развитието на самото общество.

Несериозно и дълбоко погрешно е да се мисли, че научния подход може да изработи концепция за такова разбиране и тя да бъде вложена в образователната система. Никой човек или група хора, пък било то и с научни титли, не са в състояние да създадат работеща концепция за никой друг, освен за самите себе си, а поради спецификата на научния подход (която обясних по-рано) макар и перфектно обясняваща миналото, тя трудно ще работи днес и ще бъде абсолютно безполезна утре. Полза ще има само, когато всеки сам изгради в себе си разбиране за своята същност и място в обществото. Но за да бъде правилно това разбиране, то трябва да е следствие от една свободна Духовна активност, каквато човек не може да развие, ако живее под натиск - физически, политически, икономически или друг подобен. Ето защо считам, че е малко вероятно да се постигне резултат с реформиране само на образованието и политическата система, каквото обикновено се предлага, като се разчита на естествената еволюция. Докато съществува външен натиск, хората ще се заблужават и ще вземат неправилни решения. Доколкото съвременните технологии и производствени мощности сведоха натиска от околната среда до пренебрежимо малки размери, а демокрацията - политическия натиск също до поносим размер, остана само икономическия, пряк резултат от който е една обща мислизна схема, наричана поетично, „философия на живота“. Явно усилията трябва да се съсредоточат върху икономическата система, което и направих до тук.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключение можем да кажем, че разгледаната под особен ъгъл еволюция на човешкото общество, показва как желанието на човека, да се освободи от непривлекателния за него труд, довежда разделението на труда, а то обществото като обединение на достатъчно голяма група хора, която осигурява възможност да неговото прилагане. Така икономическите отношения стават основа за изграждане на пълноценен обществен организъм, който се грижи за опазване на съществуващите и намиране на нови ресурси за възпроизводствения процес, който пък от своя страна обезпечават вещественно и енергийно социалния организъм. Анализирайки го установихме, че той (обществения организъм) е стабилен, не се поляризира от само себе си и като резултат осигурява свободно време на членовете си, което пък води до хармонично развитие на личността и безпроблемна социализация. Показахме как, именно насилствените действия, свързани със завладяването на нови ресурси, стават причина за възникване на икономическото неравенство, което от своя страна поляризира обществото и става причина за пораждаване на държавната система, която впоследствие хилядолетия ще поддържа чрез законите за онаследяване и развива чрез въведените монополни парични права, тази поляризация и до днес.

Всъщност държавата се появява за да може нейният репресивен апарат да противодейства на поляризацията в обществения организъм. Заедно с държавната структура в обществото се появява и едно ново явление - принудата, като метод за изграждане и поддържане на обществения организъм. Този метод бързо дава резултат в лицето на робовладелческите държави и империи. Почти четири хиляди години писана история - физическа власт на човек над човека до пълно обезсмисляне, зада изгрее звездата на икономическата принуда. Почти хиляда и петстотин години, борба на капитала с „от бога владетеля“, завършила с победана капитала, защото когато няма хляб падат короновани глави, в името на демокрацията разбира се (ракетата насител), която ще го изведе на политическия небосклон. Накакви си двеста години му трябваша пък на него (на

капитала), за да се утвърди като най-стабилното и неунищожимо нещо в обществения организъм и въпреки, че предизвика две световни войни, по ирония на съдбата беше обявен за източник на стабилност, защото както се установи си има собствени закони независими от човешките желания. Глобалния капиталистически пазар пък се чака, като „второ пришествие“, когато политиците ще си получат според заслуженото, в името на капитала, парите и святата им сила. Лично аз се надявам да избегнем, очакващия ни „армагедон“, защото военната мощ в ръцете на политиците, може и да не остави място за „праведниците“ дето трябва да населят земята.

Предлаганите най различни начини за избягване, обикновено се свеждат до контрол върху средствата за масово унищожение и икономическа интеграция, която да доведе до политическо обвързване на държавите една с друга, което според анализаторите щяло да премахне вероятността една да нападне друга. Както поясних подобен идеалистичен подход е обречен на провал, защото хората няма да станат „братя“, само защото политиците са решили, че е изгодно да обвържат държавите една с друга. Това само ще облекчи международната престъпност и незаконния трафик, настройвайки хората срещу подобни политически недомислия. Ако погледнем реално интеграцията ще понижи жизнения стандарт на много богати сега нации, което само ще увеличи напрежението в съответните общества.

Изяснявайки основната роля на възпроизводствения процес за обществения организъм, показах по какъв начин и защо, цивилизации на върха на славата си загиват по чисто икономически причини.

Изяснявайки опасността от тоталната икономизация на политиката, обясних защо „големите“ държави нямат приятели, а само интереси. Тоталната икономизация на обществените отношения изведох като следствие от начина на изграждане на капиталистическото общество, т.е. върху възпроизводствения процес, градим обществения организъм. Принцип даващ изключителни възможности на възпроизводствения процес, но обезличаващ човека, свеждайки го до „винтче от машината“.

Обясних защо социализма е естествен етап от развитието

на капитализма, а също и как се самоуби противопоставяйки освобождения Духовен импулс на невъзможността за свободна реализация на личността. Но както казах социализма беше първия, макар и неуспешен опит, да се освободи човешкия Дух. Анализа на неговите грешки ясно показва на света пътя по който трябва да се тръгне, а именно освобождаване на човешкия Дух чрез премахване на какъвто и да било натиск или ограничения, нещо което е еретично в съвременното общество. Доказвах, че единствения правилен път за постигане на това освобождение е разпадането на единната държава на независими елементи, които да дадат началото на бъдещия обществен организъм, неполяризиран и жив, състоящ се от свободни и независими хора, обеднени от осъзнатата необходимост да живеят заедно, за да гарантират собственото си човешко развитие. Уточних, че това са трите елемента: икономика, духовна сфера и правов ред. Показвах колко е важно всеки един от тях да решава своите проблеми свободно в съгласие със собствения си движещ импулс, както и невъзможността проблем в един елемент да се реши с промен в друг, което за жалост е масово явление днес. Пояснявайки трудностите за практическото постигане на това разделяне, изясних особената роля на парите в съвременното общество и дифинирах явлението „власт на парите“, станало толкова всеобхватно в наши дни, че е обожествено в поетична форма под името „златния телец“ - едно напълно фалшиво божество, изцяло ражда на заблудени човешки желания.

Определих свалянето на фалшивия бог като първа и основна крачка на обновлението, а анализирайки неговия генезис показвах начина по който това може да бъде постигнато. От изложението стана ясно, че за премахването на явлението „власт на парите“, не е необходимо да се премахват самите пари, доколкото те не притежават никаква власт извън тази, която хората им предоставят в ежедневието си живот, поради особената им функция в обществото, а именно - разпределение и преразпределение на обществения продукт.

Показвайки, че точно чрез тази си функция, парите, които иначе са рожба само на икономическата сфера, навлизат пряко в другите две сфери, внасяйки несвойствен за тях импулс, който обаче е присъщ на самите пари и макар да е нужен на иконо-

мическата сфера, е пагубен за собствения импулс на другите две сфери. Казано по-просто, **парите в общественото потребление икономизират духовната сфера и правото, подтиквайки служителите в тези нямащи нищо общо с икономиката сфери към една чисто икономическа активност, проявяваща се като корупция в обществото.**

Подробно изясних начина по който може плавно и без сътресения да се премахне тази функция на парите, както от личното така и от общественото потребление, с което качествено да се променят междуличностните отношения в обществения възпроизводителен процес, за да се проявява икономическа активност като следствие от една предварителна свободна духовна активност. Следствие, което ще стане основа за изграждане икономическата база на новото общество - база много по-ефективна и освободена от негативни явления, като общите финасови и производствени кризи, характерни за съвременния възпроизводителен процес.

В последната част показах, как премахването на принудата в досегашните ѝ форми ще се отрази на междуличностните отношения и образователния процес. Определих като най-важна задача на образованието - пробуждането на собствения Духовен импулс, като движеща сила за личностното израстване и обществената реализация.

Накрая искам да обобщя, никой човек, **никоя партия никаква държавна власт или обществена формация няма право да ограничава чрез какъвто и да било натиск или принуда, свободната Духовна активност на човека в името на каквито и да било обществени, икономически, политически или световни общочовешки интереси.** Това е така, защото най-голямата заблуда е, че човек трябва да бъде заставен да се подчини на желанието на „мнозинството“.

Новото общество, гражданско или каквото и да било друго, не може да бъде изградено без да се премахне явлението „власт на парите“. Каквито и промени да замисляме, въпросното явление, ще ги свежда винаги до едно и също - замяната на чистата духовна активност с икономическа такава. Всички опити да се помени това със закони или чрез натиск от страна на обществения морал са напразни, доколкото „властта“ на парите

моделира по един и същи начин функциите на всички елементи на обществения организъм, внасяйки правилото „всичко си има цена“. Когато преди два века капиталът се бореше за политическа власт, той вкара парите във всички елементи на обществения организъм. Когато получи властта, пак с помощта на парите, изгради новия обществен организъм, а когато разбра, че за неговото развитие има нужда от Духовен импулс, се опита да го прояви създавайки обществени структури с чисто духовни функции. Тогава ясно се видя, че е попаднал в капана, който сам си е заложил, защото за създаването им използваше парите като проводник на своята сила. В новоброзуваните структури тази сила се прераждаше в явлението „власт“ на парите и вместо чиста Духовна активност, хората в тях проявяваха чиста икономическа активност, което обесмисляше съществуването на тези структури. Казано по-просто изграждаше общество, а се получаваше икономическа организация, в която единственото неморално нещо е да се отнеме правото на човек да печели. Ето защо в такъв случай вместо парламент, по-добре е да се издигне храм на златния телец и да се признае публично правото на всеки да печели от всичко, а не да обвиняваме хората в корупция (защото и те си купуват хляба с пари). Трябва да признаем, че капитала изигра своята роля като двигател на общественото развитие и трябва да се оттегли, за да даде път на свободната Духовна активност на индивида.

Цветан Иванов

СОЦИАЛНИЯТ ВЪПРОС
(властта на парите)

първо издание
под редакцията на автора

Печат: ЕТ „Тодоров-В“ - Враца